

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **СОЦІОКУЛЬТУРНА СФЕРА**

∨ *«Українські книжкові полицки» за кордоном*

- **ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ**

∨ *Дерадянiзацiя окремих питань
адмiнiстративно-територiального устрою
України*

№ 20 (262) ЛИСТОПАД 2023

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 20 (262) 2023

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Перенаправлення ПДФО з військових
на розвиток вітчизняного оборонно-
промислового комплексу: Президент України
підписав Закон України «Про внесення
змін до розділу VI Бюджетного кодексу
України щодо забезпечення підтримки
обороздатності держави та розвитку
оборонно-промислового комплексу
України»..... 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Закірова С.

«Українські книжкові полицки»
за кордоном – біженцям про дім та іноземцям
про Україну 4

Беззуб І.

Дерадянїзація окремих питань
адміністративно-територіального устрою
України..... 9

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 15

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Перенаправлення ПДФО з військових на розвиток вітчизняного оборонно-промислового комплексу: Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до розділу VI Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України»

17 листопада Президент України В. Зеленський підписав Закон України «Про внесення змін до розділу VI Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України» (законопроект № 10037). Відповідна інформація міститься в картці законопроекту на сайті ВРУ.

Раніше повідомлялось, що під час представлення у Верховній Раді України міністр фінансів С. Марченко наголосив, що змінами до Бюджетного кодексу України пропонується перенаправити ПДФО з військових, що сплачується з державного бюджету, на потреби військового часу – на розвиток вітчизняного оборонно-промислового комплексу.

«Сформований ресурс від перерозподілу військового ПДФО буде направлений на запуск економічного імпульсу: на розвиток вітчизняного ОПК та закупівлю дронів. При цьому місцеві громади будуть також фінансово захищені. Наступного року буде спрямовано на місця понад 62 млрд гривень додаткових коштів порівняно з показником 2021 року. Під час війни військовим необхідна підтримка і розуміння органів місцевого самоврядування щодо пріоритетності видатків та потреб Збройних Сил України», – роз'яснив С. Марченко.

Ресурс від ПДФО з військових (96,3 млрд грн) у 2024 р. буде спрямовано до спецфонду держбюджету на конкретні цілі:

- 45 % для виробництва та закупівлі спецтехніки та обладнання (безпілотники, морські дрони) – Адміністрації Держспецзв'язку;

- 45 % Мінстратегпрому для виконання програм реформування та розвитку оборонно-

промислового комплексу, впровадження нових технологій та для виготовлення продукції оборонного призначення;

- 10 % розпорядникам сектору безпеки та оборони для автоматичного розподілу між військовими частинами пропорційно відповідно до сплаченого ПДФО.

Для компенсації можливих втрат доходів у наступному році передбачено спрямувати на місцевий рівень:

- базову дотацію (21,1 млрд грн);
- додаткову дотацію (33,4 млрд грн);
- залишиться у розпорядженні органів місцевого самоврядування реверсна дотація (14,1 млрд грн);

- додатково буде перераховано в регіони 4 % ПДФО (12,3 млрд грн) для сталого проходження опалювального сезону.

У Мінфіні нагадали, що відповідно до законодавства України доходи військовослужбовців підлягають оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб, і відповідні суми податку утримуються з їхніх заробітних плат. Однак сума утриманого ПДФО одразу компенсується військовослужбовцям назад за рахунок коштів з державного бюджету.

Це означає, що на практиці у військовослужбовців не зменшуються нарахування через сплату податку. Тобто вони отримують своє грошове забезпечення в повному обсязі. Цей механізм описано в ряді статей Податкового кодексу України (*LIGA ZAKON* (https://jurliga.ligazakon.net/news/223625_perenapravleniya-pdfoz-vyskovikh-na-rozvitok-vtchiznyanogo-oboronno-promislovogo-kompleksu-prezident-pdpisav-zakon)). – 2023. – 17.11).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Закірова, канд. іст. наук, доцент, завідділу НЮБ НБУВ

«Українські книжкові полицки» за кордоном – біженцям про дім та іноземцям про Україну

Широкомасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р. спричинило наймасштабнішу за всю історію нашої держави хвилю вимушеного переміщення громадян від війни. Міграційна криза вимушених переселенців охопила не тільки Україну, а і весь європейський континент, і світ загалом. Станом на 7 листопада 2023 р. за даними УВКБ ООН у світі зареєстровано 6 242 200 українських біженців, з яких 5 850 100 українців зареєстровані для тимчасового захисту або аналогічних національних статусів захисту в Європі, 392 100 українців – поза межами Європи. Утім це не найбільші показники зовнішньої міграції українських утікачів від війни. Найбільші масштаби виїзду українців за кордон відмічалися наприкінці 2022 р. – на початку 2023 р. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Д. Лубінця, повідомляв, що станом на 1 грудня 2022 р. у національних програмах європейських країн 7,7 млн українських біженців зареєстровані як отримувачі тимчасового захисту. Усього після 24 лютого 2022 р. з України до сусідніх країн виїхало понад 14,5 млн осіб, як мінімум 11,7 млн з них в'їхало до країн Євросоюзу.

Опинившись у незвичних обставинах життя в іншій країні, більшість українських вимушених втікачів від війни шукають будь-яких можливостей відчутти себе причетними до своєї країни. Це спонукає їх до зустрічей зі своїми співвітчизниками, участі у волонтерському русі допомоги Україні, створенні клубів дозвілля і комунікаційних об'єднань, пошуку крамниць з українськими продуктами і товарами споживання, відвідування закладів сфери обслуговування, де працюють українці.

Можливість поринути в українську культуру поза межами своєї держави пропонують нашим громадянам заклади культури і бібліотеки.

У багатьох державах світу після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. створюються цілі осередки української культури, мінікнигарні, а інколи просто шафи з книгами українською мовою або літературою про Україну. Саме книги рідною мовою можуть стати своєрідним зв'язком зі своєю країною, створити можливість відчутти себе «вдома» далеко за межами України.

Ще до початку повномасштабного російського вторгнення в Україну за ініціативи першої леді України О. Зеленської спільно з Міністерством закордонних справ України, Міністерством культури та інформаційної політики України, «Українським інститутом книги» та посольствами України було започатковано проект «Українська книжкова полицка», що передбачав поширення української літератури в оригіналі та перекладах у провідних бібліотеках світу. Натомість після 24 лютого 2022 р. мільйони українських біженців від війни за межами нашої держави суттєво актуалізували важливість цього проекту. До збору і передачі українських книг бібліотекам та українським осередкам у різних куточках світу додатково долучилися державні установи, органи місцевого самоврядування, наукові спільноти, волонтерські і громадські рухи, приватні особи.

У вересні 2022 р. до проекту долучилися вже 18 країн світу: Австрія, Туреччина, Литва, Словаччина, Швеція, Чехія, Франція, Нідерланди, Греція, Латвія, Фінляндія, Йорданія, Хорватія, Ліван, Японія, Бельгія, Албанія, Іспанія. Як підкреслила О. Зеленська: «зараз важливо, щоб усюди, де є українці, з'являлася й українська книга – як місточок між рідним домом і тимчасовим. Як свідчення для іноземців: попри війну ми дбаємо про культуру, бо це для нас – базова потреба. І тим паче – про збереження мови й коріння, від якого нас хочуть відірвати російські загарбники».

Найгостріше проблему відсутності книжок рідною мовою відчували діти, які разом з іншими членами родини стали вимушеними втікачами від війни в Україні. Бо читання для дітей – це не стільки дозвілля, скільки важлива складова загального розвитку та обов’язкова частина процесу навчання. Якщо врахувати, що за даними УВКБ ООН, понад третина з усіх українських біженців за кордоном – це неповнолітні, то представлення української книги за кордоном і доступ до неї українських біженців від війни отримує особливу вагу та значущість.

Представлення української літератури в центрах, бібліотеках і громадських просторах та активні заходи, які проводять тут українці і для українців, водночас перетворює їх на осередки української культури поза межами нашої держави. Перед такими ініціативами постає й інше вкрай важливе завдання – презентувати Україну в інших державах світу, представляти її культурний продукт, мовою книжок розповідати про наше минуле і сучасність, доносити до іноземців біль та жахіття війни, яку принесла в наш дім РФ. Завдяки мужності та героїзму українського народу і наших сил оборони, які відстоюють незалежність України у війні проти російського агресора, у світі зросло зацікавлення Україною та нашими культурними контекстами. При українських мінібібліотеках у різних державах світу займаються популяризацією історії України, проводять зустрічі, читають лекції, розповідають про становлення державності в Україні, презентують українське мистецтво, поширюють уявлення про українські культуру і традиції.

Грунтовне дослідження діяльності осередків української книги поза межами України Ukrainian Bookshelves Worldwide у жовтні 2022 – січні 2023 рр. провели громадські організації «Читомо» та «Український літературний центр» за підтримки Стабілізаційного фонду культури та освіти Федерального міністерства закордонних справ Німеччини та Goethe-Institut. Партнерами проєкту виступили Український інститут книги, Українська бібліотечна асоціація, Німецька бібліотечна асоціація, Goethe-Institut в Україні, Міністерство закордонних справ України. Як зазначають автори дослідження, проєкт Ukrainian Bookshelves Worldwide спрямований на висвітлення та аналіз ініціатив, які працюють над поширенням української книги для українських біженців за кордоном в умовах війни, щоб допомогти українським дітям-біженцям та їхнім батькам відчутти зв’язок із втраченими домівками та далекою Батьківщиною.

Проєкт має спеціальний сайт Ukrainian Bookshelves Worldwide, який розкриває результати проведеної роботи. Користувачі сайту мають можливість обрати мову представлення матеріалів – українську або англійську. У рамках проєкту на основі отриманих даних створено спеціальну інтерактивну мапу з українськими книжковими ініціативами та їхніми адресами. Автори констатують, що поза межами України у 22 країн світу (Австрія, Бельгія, Греція, Іспанія, Італія, Канада, Латвія, Литва, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Польща, Південна Корея, Португалія, Республіка Кіпр, Румунія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швейцарія) діє щонайменше 388 простори, де розміщені українські книжки.

Джерело: сайт Ukrainian Bookshelves Worldwide

https://chytomo.com/special_project/ukrainian-bookshelves-worldwide/

Як пояснила головний редактор сайту «Читомо» О. Хмельовська, алгоритм роботи з ресурсом дуже простий для користувача – необхідно зайти на мапу, обрати країну, і на ній відкривається перелік просторів з українськими книжками за кордоном. За її словами, в багатьох просторах є посилання на активну організацію, з якою вже можна планувати спільні акції чи події, або ж просто приходити знайомитися. Автори проекту відкриті до співпраці і закликають долучатися до нього всіх, хто має відповідні ініціативи і бажає додати свою книжкову полицку на загальносвітову мапу.

На сторінках сайту ініціатори розмістили спеціально підготовлені видання для тих, хто має бажання і намір долучитися до ініціативи створення осередку української книги – «Порадник зі створення української книжкової полиці» та «Аналітична записка на основі опитування ініціаторів книжкових полиць». Видання, як і проєкт у цілому, висвітлюють зусилля організаторів ініціатив з репрезентації українських книжок за кордоном, інформують про роботу центрів і виклики, з якими вони стикаються, поширюють їхній досвід і роблять його корисним для тих, хто збирається створити українську книжкову полицю у своєму місті, організації, закладі або ж покращити роботу вже наявної, або хоче допомогти українським книжкам бути доступнішими за кордоном.

Автори підготували і представили на сайті добірки книг за трьома напрямками: сучасна українська література, нон-фікшн про мистецтво й історію, детективи і трилери. На сторінках кожного із розділів створено окремі активні вкладки («Новини», «Читати», «Дивитися», «Знайомитися», «Вчитися», «Тренди», «Спецпроєкти», «Вітрина», «Події»), які будуть корисними і цікавими для всіх, хто любить книги.

Кожна з книжок, яку автори пропонують включити до книжкової полиці, має розгорнутий опис (обкладинка, назва, автор, видавництво, «про що книга», «чому варто прочитати», бекграунд і «де книгу можна замовити»).

Автори дослідження відмічають, що найбільше книжкові ініціативи представлені в містах Нідерландів (18,3 %), Німеччини (16,5 %), Литви (10,1 %), Латвії (7,3 %) і Чехії (7,3 %). По три книжкові полиці розташовані у Ризі (Латвія) і Постдамі (Німеччина); по дві – в містах: Берлін, Гамбург, Мюнхен (Німеччина), Прага (Чехія), Амстердам, Хуфдорп (Нідерланди) і Будапешт (Угорщина).

Важливим показником є час заснування книжкової ініціативи. 85,7 % з числа досліджуваних українських книжкових полиць були створені після 24 лютого 2022 р., а 14,3 % існували до повномасштабного вторгнення РФ на територію України.

Переважає більшість українських книжкових полиць (72,7 %) існують при бібліотеках. Інші створені при громадських, благодійних організаціях, фондах, спілках.

освітніх закладах і просторах, інформаційних центрах для біженців та переміщених людей, посольствах, видавничих домах, книгарнях і закладах культури.

Джерело: Громадська організація «Читомо»

<https://chytomo.com/iak-stvoriuiutsia-diiut-i-ob-iednuiut-chytachiv-ukrainski-knyzhkovi-polytsi-za-kordonom-opytuvannia/>

Як зазначають автори дослідження кожна п'ята (20 %) книжкова ініціатива (переважно з тих, що існують при бібліотеках) після початку повномасштабного вторгнення і у відповідь на високий попит посилили фокус на українській літературі у своїх фондах і колекціях. Близько 70 % досліджуваних ініціатив зазначили, що, навіть якщо вони не є бібліотеками та не мають потрібних програм і навичок, роблять спроби каталогізувати свої книжкові фонди.

Найчастіше серед джерел надходження літератури до українських книжкових полиць респонденти називають українські державні інституції (21,33 %); дещо менше книг надходить від приватних осіб (20,67 %) і від інституцій та організацій країни існування (20,67 %); від ініціативних груп (13,33 %); від українських видавництв (12,67 %) і від українських організацій (11,33 %).

Автори досліджуваних ініціатив відмітили, що не часто стикаються з перешкодами на шляху створення книжкових полиць та отримання української книги. Переважає

більшість респондентів (41,5 %) ніколи не стикалася з подібними проблемами, іноді мають перешкоди 25,97 %, часто – 16,88 %, і 3,9 % респондентів зазначили, що завжди мають певні перешкоди. Серед основних проблем в отриманні української книги співзасновники книжкових полиць називають «брак коштів» (21,37 %), «брак людей» в команді, які би фокусно займались поповненням полиці (20,61 %), «логістичні перешкоди» (18,32 %), «брак потрібних книжок на ринку чи у видавництвах» (14,5 %), «брак часу для роботи над цим питанням» (13,74 %), «брак інформації про те, де їх можна отримати» (11,45 %).

Дослідники відслідкували і те, на яку аудиторію розраховані книжкові ініціативи. Зокрема, більшість опитаних ініціатив (44,81 %) зазначають, що їхня книжкова полиця розрахована на дитячу аудиторію. 27,27 % книжкових полиць спрямовані на задоволення потреб дорослої аудиторії, 16,23 % – підлітків і 11,69 % – на людей похилого віку. Такий розподіл представленого

контенту мінібібліотек і книжкових полиць практично повністю відповідає загальним статистичним відомостям про віковий склад українських утікачів від війни.

Варто відзначити, що 76,6 % респондентів відзначили, що додатково організують заходи, спрямовані на аудиторію українських біженців і переміщених осіб. Зазначені організаційні заходи автори дослідження умовно розподілили на чотири категорії:

1. Культурно-мистецькі заходи й ініціативи.
2. Дозвілля.
3. Освітні ініціативи («Мистецька освіта», «Мова та інші дисципліни»).
4. Допомога і волонтерські ініціативи.

Окремо засновники книжкових зібрань зазначили і власні потреби у продовженні і розширенні справи. Найбільша частка респондентів (23,3 %) говорить про брак літератури і потребу в якісному та кількісному наповненні полиць, брак інформації про українські книжки та український книжковий ринок загалом. До інших потреб віднесли недостатність фінансів, проблеми з комунікацією, локаціями та оснащенням, брак фахівців у команді і відсутність партнерства. Найрідше згадуваними стали потреби в додатковому часі, а також у перекладі інформації для українців.

Автори дослідження дійшли висновків, що українські книжкові полиці засновуються та існують при різних типах організацій, закладів та ініціатив, тож умови їхньої діяльності не є однорідними. Вплив внутрішніх і зовнішніх викликів на спроможність до сталого існування української книжкової полиці різниться, залежно від наявності в ініціативи відповідних налагоджених зв'язків із книжковою сферою у різних країнах, а також від фінансових та людських ресурсів. Переважна більшість опитаних ініціатив були створені після 24 лютого 2022 р., а ті, які були організовані раніше, суттєво активізували свою роботу і відмітили збільшення можливостей отримати актуальну українську літературу після повномасштабного військового вторгнення РФ в Україну.

Створення осередків української книги у світі активно продовжується і не обмежується

зазначеними у цьому проєкті ініціативами. Так, в Японії, де зараз перебуває понад чотири тисячі українців, більшу половину з яких змусила покинути власний дім військова агресія РФ проти України, з ініціативи українки Д. Мураками та японської благодійної організації YMCA у м. Токіо було створено українську мінібібліотеку. На прохання ініціаторки проєкту до створення книжкової полиці долучилися й українські видавництва та бібліотеки. Зокрема, публічна бібліотека ім. Лесі Українки в Києві відправила в бібліотеку YMCA 150 українських книжок, інші організації надіслали 100 книжок для дітей і дорослих від «Видавництва Старого Лева». Оскільки українську книгарню YMCA створювали спеціально для аудиторії евакуйованих українців, то у відповідь на потреби всіх українців, що мешкають у Японії, було організовано ще одну полицку на станції Шібуя в іншому центрі допомоги українцям, де книги можна брати всім бажаючим. Нині у м. Токіо діють дві мінібібліотеки у двох центрах підтримки українців. Бібліотеки відкриті майже кожен день і кожен бажаючий прочитати книгу може безкоштовно взяти книги на місяць додому, існує послуга – «книга поштою» – для тих, хто живе не в столиці Японії.

При зазначених центрах постійно проводяться різні заходи для того, аби познайомити українців з японською культурою і навпаки, японців з українською культурою. Відбуваються спільні читання, зустрічі, уроки ікебани та каліграфії, відвідування буддійських храмів з медитаціями, чайні церемонії, запрошення на сумо, в музеї, на концерти. Д. Мураками мріє зробити українську мінібібліотеку сучасною великою бібліотекою, українським будинком, серцем української культури в Японії.

Загалом станом на листопад 2023 р. вже у 42 країнах світу створено 180 українських полицок, де налічують 45 тис. книжок. 8 листопада 2023 р. під час заходу відкриття книжкової полицки у бібліотеці ЮНЕСКО перша леді України О. Зеленська зазначила, що поки у народу є його мова, його література, його правда історія, відображена в літературі, його мистецтво і звичаї, цей народ вистоїть.

Практика створення українських книжкових полицок за кордоном дуже важлива не тільки для наших співгромадян, що через війну вимушені були покинути Батьківщину. Українські книги мають розповідати іноземцям про Україну, популяризувати нашу історію, знайомити з українськими традиціями, допомагати долати фейки антиукраїнського змісту, поширювати проукраїнські месиджі в інформаційному просторі, загалом виступати важливою складовою культурної дипломатії як частини загального руху до нашої Перемоги (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Офіційне інтернет-представництво Президента України (<https://www.president.gov.ua/news/ukrayinska-knizhkovopolichka-vidkrilasya-vzhe-u-18-krayinah-77629>), <https://www.president.gov.ua/news/pershaledi-ukrayini-vidkrila-ukrayinsku-knizhkovopolichku-86857>); Офіційний сайт Управління Верховного комісара ООН у справах біженців*

(<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>); вебсторінка Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Д. Лубинця у Facebook (<https://www.facebook.com/dmytro.lubinets/posts/pfbid02CMhmX1Gwv7xmGtFkkgjjJ5yKmr14Zk4hfxHvyt5sBQV8LT4793R6pKY5FTxpJEqLl>); вебсайт громадської організації «Читомо» (https://chytomo.com/special_project/ukrainian-bookshelves-worldwide/), https://chytomo.com/wp-content/uploads/2023/02/UBW_Survey_Analysis-2023-1.pdf, <https://chytomo.com/iak-stvoriuiutsia-diiut-i-ob-iednuiut-chytachiv-ukrainski-knyzhkovi-polytsi-za-kordonom-opytuvannia/>, <https://chytomo.com/pro-proiekt-ukrainian-bookshelves-worldwide/>); вебсайт Благодійного фонду «Бібліотечна країна» (<https://livelibrary.com.ua/news/ukrainian-library-in-tokio/>); вебсайт ТЕКСТИ.org.ua. (<https://texty.org.ua/fragments/109181/22-krayiny-svityzavylasya-karta-prostoriv-iz-ukrayinskymy-knyzhkami-za-kordonom/>)).

I. Беззуб, наук. співроб. НЮБ НБУВ

Дерадянзація окремих питань адміністративно-територіального устрою України

Відповідно до ст. 92 Конституції України «територіальний устрій України» визначається виключно законами. Водночас у вітчизняному законодавстві донедавна не було базового закону з питань адміністративно-територіального устрою, а деякі процедури вирішення питань у цій сфері були врегульовані указом, затвердженим ще 12 березня 1981 р. на рівні Президії Верховної Ради УРСР. Проте навіть і ним не врегульовані, зокрема, питання правового статусу, критеріїв, класифікації адміністративно-територіальних одиниць, визначення повноважень щодо вирішення питань адміністративно-територіального устрою тощо.

Іншою проблемою правового регулювання є відсутність змін до Конституції України у частині децентралізації, де, серед іншого, мали б уніфікуватись дефініції, та щодо адміністративно-територіального устрою.

Це неприйнятно, як з огляду на поступову гармонізацію українського законодавства з правом Європейського Союзу, так і враховуючи однозначний курс Верховної Ради України на дерадянзацію нашої правової системи, що набуло особливої актуальності після початку повномасштабної війни, розв'язаної РФ проти України та її наслідків.

Отже, питання осучаснення законодавчого забезпечення засад адміністративно-територіального устрою є актуальними.

Станом на липень 2023 р. в Україні, включаючи всі окуповані Росією території, нараховується 459 міст, 881 селище міського типу, 1 тис.164 селищ та 27 тис. 204 села. Частина з них зараз частково або повністю зруйновані внаслідок бойових дій.

З метою законодавчого визначення порядку врегулювання окремих питань адміністративно-територіального устрою України, а також

затвердження окремих засад функціонування територіальних одиниць, зокрема, врегулювання порядку їх утворення, ліквідації, встановлення та зміни межі, віднесення до різних категорій, найменування та перейменування тощо, Верховна Рада України прийняла Закон про дерадянізацію порядку вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України (законопроект № 8263 від 5 грудня 2022 р.), який за результатами доопрацювання до другого читання отримав назву «Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України». 24 жовтня 2023 р. Президент України В. Зеленський підписав його.

Так, відповідним Законом встановлюється, що населеним пунктом є компактно заселене місце проживання людей, що утворилося внаслідок історичних традицій, господарської та іншої діяльності, має сталий склад населення, власну назву та відокремлену територію з встановленими у передбаченому Законом порядку межами.

У документі пропонується встановити чіткі процедури віднесення населених пунктів до категорії міст, селищ, сіл. Так, населені пункти із компактною забудовою й чисельністю населення понад 10 тис. жителів відноситимуться до категорії міст, населені пункти з переважно садибною забудовою і чисельністю населення понад 5 тис. жителів – до категорії селищ, інші населені пункти – до категорії сіл. При цьому всі міста, які на момент ухвалення Закону мають цей статус, залишаться містами незалежно від кількості жителів та забудови (тобто, залишаються міськими населеними пунктами). Закон також передбачає, що населені пункти, які належали до категорії селищ міського типу, з дня набрання чинності цим Законом належатимуть до категорії селищ. Міста республіканського, обласного та районного значення будуть просто в категорії міст. Отже, тепер населеними пунктами вважатимуться місто, селище та село, оскільки Конституція України оперує саме цими поняттями.

Окрім того, запроваджується ще одна категорія, яка не є населеним пунктом,

– поселення. Це поняття спрямоване на унормування в правовому полі правового статусу місць проживання поза межами міст, сіл, селищ. Наприклад, поселення на території садових товариств. Або наразі є актуальними поселення в «мобільних» забудовах для переселенців. Тому документ пропонує визначення поселення як компактного місця проживання людей за межами населеного пункту, яке не має сталого складу населення. Крім того, передбачається унормування питань порядку включення поселень до складу міст, селищ, сіл.

Закон також регулює процедури утворення й ліквідації населених пунктів, встановлення та зміни їхніх меж, найменування та перейменування населених пунктів, утворення та ліквідацію районів, зміну їхніх адміністративних центрів, утворення районів у місті й зміну їхніх меж тощо.

Документом також встановлюється, що обов'язковою складовою вирішення майже всіх питань адміністративно-територіального устрою стають громадські обговорення. Зокрема, у випадку утворення населених пунктів та найменування (перейменування) населених пунктів. Порядок проведення такого громадського обговорення визначається відповідною місцевою радою.

Законодавець максимально врахував інтереси держави та громад у визначенні суб'єкта як ініціативи, так і суб'єкта прийняття рішення, але відповідно до положень Конституції України. Так, утворення, ліквідація, встановлення (зміна) меж районів, зміна адмінцентру району, встановлення та зміна меж міста, включення поселення до складу міста, віднесення сіл, селищ до категорії міст здійснюватиметься Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України. Найменування (перейменування) населених пунктів здійснюватиметься також парламентом.

Зміна меж сіл та селищ стане правом відповідних місцевих рад, якщо це не призводить до зміни меж території громади.

Стосовно фінансових витрат при зміні адміністративно-територіального

устрою законодавець застосував принцип справедливості: хто є ініціатором, той і фінансує заходи по зміні в системі адміністративно-територіального устрою.

Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад і зміни до нього затверджує Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України.

ПРОЄКТ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України» (№8263)

Закон визначає порядок утворення, ліквідації, встановлення і зміни меж адміністративно-територіальних одиниць, їх найменування та перейменування, вирішення інших питань адміністративно-територіального устрою України

НАСЕЛЕНИЙ ПУНКТ (НП)
компактно заселене місце проживання людей, що утворилося внаслідок історичних традицій, господарської та іншої діяльності, має сталий склад населення власну назву та відокремлену територію з встановленими у передбаченому законом порядку межами.

утворюється (ліквідується) КМУ за поданням місцевої ради

Міський НП
перевищує компактна забудова, загальною чисельністю жителів якого становить **10** тисяч

Сільський НП
перевищує сільська забудова, загальною чисельністю жителів сільською чисельністю жителів **5** тисяч

ПОСЕЛЕННЯ
компактно місце проживання людей за межами НП, що не має сталою складу населення та яке не відноситься до категорії НП

включення до складу міста здійснюється Верховною Радою України за поданням КМУ шляхом встановлення (зміни) меж міста

включення поселення до складу сільської, села здійснюється місцевою радою, в межах території ТТ його розташоване відповідне сільське, село, якщо це не призводить до зміни меж території ТТ (в іншому випадку – КМУ за поданням місцевої ради)

РАЙОН
утворення (ліквідації), встановлення (зміни) меж, зміна адміністративного центру здійснюється Верховною Радою України за поданням КМУ

межі району встановлюються (змінюються) за проектами землеустрою

назва та його адміністративний центр визначаються рішенням про утворення відповідного району

фінансування – державний бюджет

РАЙОН У МІСТІ
може бути утворений (ліквідований) за рішенням місцевої ради

встановлення (зміни) меж здійснюється відповідною місцевою радою при встановленні (зміні) меж не допускається зміна меж міста

фінансування – місцевий бюджет

ЗМІНА КАТЕГОРІЙ НП

СІЛЬСЬКЕ, СЕЛО → МІСТО
СІЛЬСЬКЕ → СІЛЬСЬКЕ

Верховною Радою України за поданням КМУ на підставі звернення місцевої ради
фінансування – місцевий бюджет

КМУ на підставі подання місцевої ради
фінансування – місцевий бюджет

НАЙМЕНУВАННЯ (ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ)

РАЙОНУ
кожен район має власну назву
назва є похідною від назви адміністратури (як правило)
здійснюється Верховною Радою України
не допускається присвоєння назви, що вже існує в Україні
одночасно з утворенням такого району перейменування здійснюється у разі (як правило):

- зміни адміністратури
- перейменування адміністратури
- фінансування – державний бюджет

НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ
кожен НП має власну назву
здійснюється Верховною Радою України
не допускається присвоєння назви, що вже існує в межах району
при зміні категорії у разі, коли в межах відповідного району існує НП з тією ж назвою, віднесення такого НП до іншої категорії здійснюється після його перейменування
фінансування – місцевий бюджет

РАЙОНІВ У МІСТІ
кожен район у місті має власну назву
здійснюється місцевою радою одночасно з утворенням
фінансування – місцевий бюджет

ГРОМАДСЬКЕ ОБГОВОРЕННЯ

с обов'язковим у разі:

- утворення НП
- утворення (ліквідації) району у місті
- зміни категорії НП
- найменування (перейменування) НП та району у місті
- включення поселення до складу НП

ВАЖЛИВО з дня набрання чинності цим Законом

- місто республіканського в АРК значення
- місто обласного значення
- місто районного значення
- селище міського типу

Примітки:

- КМУ – Кабінет Міністрів України
- ТТ – територіальна громада
- НП – населений пункт

USAID
Ця публікація стала можливою завдяки Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) та щирій підтримці американського народу через Проєкт USAID «ГОВЕРНАУ». Зміст цієї публікації не обов'язково відображає погляди USAID та Уряду США.

Джерело інформації: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/239566.html>

До слова, новий Закон набере чинності через три місяці після офіційної публікації (лютий 2024 р.).

Загалом, більшість експертів та фахівців позитивно оцінили прийняття нового Закону. Так, виконавчий директор Всеукраїнської Асоціації об'єднаних територіальних громад Т. Добрівський наголосив на тому, що Асоціація підтримує необхідність законодавчого регулювання питань адміністративно-територіального устрою.

Разом з тим, Всеукраїнська Асоціація ОТГ, як і Всеукраїнська асоціація громад (ВАГ) розраховували на комплексне законодавче регулювання питання адміністративно-територіального устрою, як це було заплановано через законопроект «Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою України», поданий Кабміном (№ 4664

від 28 січня 2021 р.). Новий Закон регламентує лише окремі питання адміністративно-територіального устрою, але очікуючи вирішення цього питання комплексно, є ризик і далі залишитися без відповідного Закону, зазначив Т. Добрівський.

Таку ж думку висловив і керівник офісу Конгресу місцевих та регіональних влад В. Негода, зазначивши, що Закон, хоча і не вирішує усіх питань адміністративно-територіального устрою, але є першим необхідним кроком. Це крок у правильному напрямку, переконаний і директор з розвитку, заступник виконавчого директора ВАГ І. Абрам'юк.

Якщо й будуть наслідки ухвалення нового Закону, то, швидше за все, позитивні, вважає виконавчий директор Міжнародної асоціації малих громад О. Буряченко. Запропонована

законопроектом чітка процедура ліквідації населених пунктів, впевнений О. Буряченко, звужить можливості для зловживань (перш за все, через земельні питання). Також, він вважає необхідним і важливим закріплення у Законі обов'язковості проведення громадських слухань під час вирішення питань перейменування або назви населених пунктів.

Народний депутат, голова підкомітету з питань співробітництва територіальних громад та регіонів О. Аліксійчук у свою чергу зазначив, що цей Закон демонструє, що побоювання представників місцевого самоврядування щодо втрати містами чи селищами їх статусу є безпідставними, – документ не звужує, а розширює їхні права.

Законом не передбачено жодних змін до секторального законодавства (пільг чи преференцій). Саме для збереження категорій пільг було ухвалено рішення не переводити селища міського типу автоматично у статус міст, наголосив народний депутат, голова підкомітету з питань адміністративно-територіального устрою, один із авторів Закону В. Безгін.

До речі, як зазначив І. Абрам'юк, щодо переведення смт в категорію селищ ВАГ пропонувала надати можливість кожному селищу міського типу самостійно визначитися впродовж певного перехідного періоду щодо того, міським чи сільським населеним пунктом йому надалі бути. Але законодавець ухвалив редакцію, згідно з якою всі селища стають сільськими населеними пунктами. У цьому є як мінуси, так і плюси, переконані в Асоціації. Зокрема, деякі селища з чисельністю до 10 тис. осіб втрачають можливість перейти у категорію міст (в той час, як навіть найменші міста залишаються містами). При цьому, по окремих субвенціях, наприклад, освітній, нинішні селища міського типу після того, як перестануть вважатися міськими населеними пунктами, можуть виграти, однак, уже в 2025 р. (Закон вступить у силу, коли бюджетний процес 2024 р. вже завершиться).

Дійсно, залежно від того, це місто чи селище, є механізми нарахування субвенцій для мешканців. Селища отримують іншу

формулу, за якою в результаті нарахувань вони отримають більшу дотацію. Звичайно, для тих, хто не є містом по факту, набагато вигідніше буде залишитися селищем. Але ті, хто виростили з рівня селищ і хочуть бути містом, можуть звернутися з ініціативою і перевести себе в категорію міста, розповіла радниця голови Асоціації міст України О. Продан. Місто – це певний «плацдарм» для росту, можливість залучення іноземних інвесторів, розвиток бізнесу тощо. Але селище може стати містом, якщо має понад 10 тис. населення і відповідні інфраструктурні складові, додала радниця.

Не потрібно остерігатися і того, що чимало теперішніх міст втратять свій статус, навпаки, будемо спостерігати збільшення кількості міст, запевнила виконавча директорка волинського відділення Асоціації міст України М. Конончук. Є чітко визначена процедура, коли адміністративно-територіальна одиниця зі статусом села може набувати статусу селища і так само адміністративно-територіальна одиниця зі статусом селища набувати статусу міста. В якості прикладу можна навести містечко Герца в Чернівецькій області, яке має всього 2,1 тис. населення, однак, споконвіку було і залишається містом. Зміни не вплинуть і на статус міста Берестечка – одного з найменших в Україні, яке залишається містом через свій унікальний історичний статус, наголосила М. Конончук.

До речі, ВАГ також пропонувала не запроваджувати критерій чисельності населення при визначенні категорії населеного пункту. На думку представників Асоціації, більш доречно застосовувати виключно містобудівні критерії, оскільки саме рівень урбанізованості забудови та відповідної інфраструктури, а не кількість населення, відрізняє міста від селищ, а селища від міст.

Аналітикиня Центру спільних дій О. Заболотна також вважає, що жорстка прив'язка до кількості мешканців є невиправданою, оскільки чимало населених пунктів із населенням меншим за 10 тис. осіб є містами упродовж щонайменше кількох останніх століть. Крім того, через різке скорочення населення, його масове вимушене

переміщення всередині країни унаслідок війни значна кількість населених пунктів можуть втратити статус міст, хоча їхні мешканці ведуть міський спосіб життя.

У свою чергу, експерт громадського руху «Всі разом!» Є. Савісько також вважає, що для нової адмінреформи зараз не найкращий час, адже Україна переживає збройну агресію, і наразі невідомо які населені пункти залишаться, а які ні, скільки людей в них повернеться.

У новому Законі були враховані пропозиції Асоціації міст України, які вона відстоювала з 2021 р. для недопущення централізації повноважень та усунення муніципалітетів від прийняття відповідних рішень, зокрема, закріплення за сільськими, селищними, міськими радами повноважень із встановлення меж сіл та селищ та розподіл відповідальності за фінансування заходів між органами місцевого самоврядування та органами державної влади в залежності від ініціатора.

За словами голови підкомітету з питань адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування В. Безгіна, Закон нарешті дозволить побудувати цивілізований діалог між громадами та колишніми садибними товариствами та дачними кооперативами, які досі лишались поза регулюванням із місцевим самоврядуванням.

Наразі, наголосила заступниця міністра розвитку громад, територій та інфраструктури О. Азархіна, дуже актуальним для людей, які проживають в «мобільних» забудовах для ВПО, які постраждали від російської агресії, є введення поняття «поселення» за межами населеного пункту. Такі формально тимчасові місця проживання ВПО в Україні насправді можуть бути тимчасовими тривалий час. І їхнім мешканцям треба дати можливість інтегруватися в громади, але включати поселення до населеного пункту можна тільки після громадського обговорення, наголошує чиновниця.

Як вже зазначалося, селища міського типу автоматично стануть селищем, однак, вони можуть також змінити статус на місто, якщо буде така ініціатива від населеного пункту. Наприклад, нині у Київській області є

30 смт. Якщо оцінювати їх лише за критерієм щодо кількості населення (за довоєнними підрахунками), то містами можуть стати щонайменше вісім: Макарів, Рокитне, Бородянка, Іванків, Баришівка, Гостомель, Коцюбинське та Велика Димерка. В якому статусі вони вирішать залишитися (вибір робитимуть громади) – поки відкрите питання. Варто урахувати, що після деокупації Київщини чисельність населення, та й самі населені пункти зазнали суттєвих змін. Тому, як зміниться Київщина після того, як Закон набере чинності, можна лише прогнозувати.

Так, селищний голова Бородянки О. Сахарук переконаний, що їхній населений пункт однозначно має стати містом. І над набуттям цього статусу місцева влада почала працювати задовго до повномасштабного вторгнення. На питання про те, що зміниться для жителів після набуття нового статусу, селищний голова відповів, що перш за все, це нові моменти фінансування.

Голова Коцюбинської селищної громади С. Даніш підтвердив, що вони також подаватимуться на статус міста. Але зараз чекають на детальні роз'яснення щодо цієї процедури, щоб почати рухатися в цьому напрямку.

На Кіровоградщині 27 селищ міського типу. На думку голови Новопраської громади Б. Курупа, перехід Нової Праги до категорії селища на життя ніяк не вплине, крім того, що, можливо, прийдеться змінити печатку й фірмовий бланк. Через зменшення кількості населення (менше 5 тис.) селище міського типу Павлиш уже змінив статус на просто селище, зазначив староста Ю. Кушнір. А ось селище Компаніївка, за словами селищного голови О. Маслюкова, за новою класифікацією можуть віднести до сіл.

У Тернопільській області на даний час налічується 4 міста обласного значення, 14 міст районного значення, 17 селищ міського типу, 1 селище та 1022 сіл. Після набрання чинності Законом населені пункти області по категоріях будуть наступним чином: 18 міст, 18 селищ та 1022 сіл.

Не буде міст обласного значення і на Чернігівщині. Тепер міста Чернігів, Ніжин,

Прилуки, Новгород-Сіверський позбудуться такого статусу і будуть просто містами, зазначив виконавчий директор Чернігівського відділення Асоціації міст України М. Силенко.

Загалом, на думку народного депутата Д. Микиші, віднесення населеного пункту до категорії села, селища чи міста не має сприйматися як пониження чи підвищення статусу. Міста, селища і села ними були і залишаться, якщо самі того хочуть. Законопроект лише впорядковує необхідні критерії і процедури, додав народний депутат.

Також, переконаний він, правильним є задекларований у Законі підхід, що всі зміни меж населених пунктів всередині громади, які не зачіпають інші громади, є повноваженнями органів місцевого самоврядування, зміна ж зовнішніх меж громади – функція держави.

Важливо, зазначила експертка з правозахисту Асоціації діджиталізації права Т. Дума, ухвалення положень нового Закону свідчить про те, що українське законодавство відповідатиме базовим критеріям (параметрам), а також стандартам, які сприймаються у передових європейських державах, що також важливо на шляху вступу до ЄС.

Отже, Закон є важливим, оскільки встановлює процедури зміни адміністративно-територіального устрою, які, на жаль, є неминучими з огляду на військову агресію та масштабні руйнування цілих населених пунктів та виникненню нових поселень для внутрішньо переміщених осіб. Зрештою, процедури змін адміністративно-територіального устрою мають бути гнучкими та відповідати викликам сьогодення (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний вебпортал Верховної Ради України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3285-20#Text>; <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1567783>; <https://www.rada.gov.ua/news/razom/239566.html>); сайт*

«Рубрика» (<https://rubryka.com/2023/10/24/zaprovdzhennya-poselennya/>); сайт політичної партії «Слуга Народу» (<https://sluga-narodu.com/ukraina-osuchasniuita-sproshchuiie-protsedury-vstanovlennia-ta-zminy-adminmezh-naselenykh-punktiv/>); сайт «Децентралізація» (<https://decentralization.gov.ua/news/16947>; <https://decentralization.ua/news/16776>); сайт Всеукраїнської Асоціації ОТГ (<https://hromady.org/kongresovi-sluxannya/>); сайт Всеукраїнської асоціації громад (<https://communities.org.ua/novyny/nareshti-v-ukrayini-deradyanizovano-vazhlyvi-pravylata-proczedury-adminterustroyu-prezydentpidpysav-vidpovidnyj-zakon/>; <https://communities.org.ua/novyny/deradyanizacziya-okremyh-pytan-adminterustroyu-kongresovisluhannya-shhodo-zakonoproektu-8263/>); вебпортал «СУСПІЛЬНЕ/Новини» (<https://suspilne.media/542471-v-ukraini-likviduvallitermin-selise-miskogo-tipu-ak-ce-vpline-naziteliv-kirovogradsini/>); інтернет-видання Голос Карпат (<https://goloskarpat.info/society/6395e3af62c58/>); сайт Асоціації міст України (<https://auc.org.ua/novyna/prezydentpidpysav-zakon-ukrayiny-pro-poryadok-vyrishennya-okremyh-pytan-administratyvno>); сайт Всеукраїнського тижневика Вісник+К (<https://visnyk.lutsk.ua/news/ukraine/79304-byeryestychko-ta-ustilug-mozhut-vtratitistatus-mista/>); сайт телеканала «Ми – Україна» (<https://weukraine.tv/article/selishche-zamist-smt-lehalizatsija-poselentachiselnist-naselenikh-punktiv-shcho-zmininovij-zakon/>); інтернет-видання «Вечірній Київ» (<https://vechirniy.kyiv.ua/news/87079/>); Лента новостей Тернополя (<https://lenta.te.ua/society/2023/10/29/192159.html>); сайт ЧЕline (<https://cheline.com.ua/news/society/zamist-smt-selishha-shho-peredbachaye-dlyachernigivshhini-zakonoprojekt-8263-366498>).

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Дмитро Лубінець, уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Псевдомінування – це терор проти українців, до якого причетні спецслужби РФ

Нині робота закладів освіти, медичних установ та інших організацій в Україні під загрозою не тільки через постійні обстріли росіян, але й через численні повідомлення про мінування, які систематично надходять на адресу державних і правоохоронних органів.

Ще до початку повномасштабного вторгнення МВС повідомляло, що близько 70% таких повідомлень надходили з ТОТ, Росії або Білорусі. А характер повідомлень і спосіб їх розповсюдження свідчить про цілеспрямовану роботу спецслужб РФ. Мета ворога – це створення в Україні ситуації загального страху і невпевненості, яка викликає недовіру до органів влади, може породити паніку, а тим самим зіграти на користь окупанту.

Це фактично є терором українців, до якого окупанти залучають й українських дітей – вербують їх і змушують направляти повідомлення про такі неправдиві мінування!

Ці навмисні дії, які спрямовані на дезорганізацію підприємств, державних установ та організацій, у комплексі з іншими деструктивними заходами, спрямованими проти України, й створюють загрозу національній безпеці!

Головні цифри: скільки псевдомінувань зафіксували в Україні?

За офіційними даними лише у період із 1 вересня до 20 жовтня 2023 року до Національної поліції України надійшло 1 288 повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. З них 708 – про загрозу мінування навчальних закладів.

Із цієї кількості: 937 повідомлень надійшло електронною поштою, 343 – телефоном, 8 – іншими способами: поштою, через соціальні мережі тощо.

Окрім цього, станом на вересень з початку 2023 року СБУ, а саме Департамент захисту національної державності, отримав і перевірів біля 2-х тисяч анонімних погроз щодо підризу місць масового скупчення людей, зокрема шкіл та лікарень.

Також згідно з даними Єдиного реєстру досудових розслідувань, Національна поліція України з 1 вересня до 20 жовтня 2023 року за фактами завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності зареєстрували 273 кримінальні провадження. Найбільше повідомлень надходило в Одеській, Чернівецькій, Житомирській, Рівненській областях, місті Києві.

За цей період 10 осіб отримали повідомлення про підозру, а до суду направили 11 кримінальних проваджень.

Відповідальність за псевдомінування: українське законодавство

Відповідно до статті 259 Кримінального кодексу України, завідомо неправдиве повідомлення про підготовку вибуху, підпалу або інших дій, які загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками, – карається позбавленням волі на строк від двох до шести років.

Водночас якщо об'єктами псевдомінування стали критично важливі об'єкти інфраструктури, будівлі чи споруди, що забезпечують діяльність органів державної влади, заклади охорони здоров'я, освіти або якщо псевдомінування спричинило тяжкі наслідки чи вчинене повторно, – це карається позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років.

Об'єктивна сторона злочину має єдину обов'язкову ознаку – це суспільно небезпечна дія, яка полягає у завідомо неправдивому повідомленні про терористичний акт. Воно може бути виконаним у будь-який спосіб і доведеним до чи широкого кола осіб, чи навіть хоча б до однієї людини.

* Збережено стиль і граматику оригіналу

Водночас чи може це вважатися тероризмом? Ні, оскільки об'єктивна сторона тероризму полягає в таких діях як, наприклад, застосування зброї, вчинення вибуху або підпалу, інших дій, що створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини, заподіяння значної майнової шкоди або ж настання інших тяжких наслідків.

Але як тоді це кваліфікувати?

Росія, чинячи агресію проти України, здійснює відкритий геноцид українського народу. Відповідно до норм міжнародного закону, однією з форм геноциду є «створення членам групи умов, які розраховані на повне чи часткове її знищення». І тут можна говорити не тільки про масові ракетні атаки по енергетичній інфраструктурі, але й про такі «гібридні» протиправні заходи як завідомо неправдиві мінування, які фактично можуть паралізувати роботу підприємств, лікарень, закладів освіти, інших установ...

З цим потрібно боротися всім разом. На сьогодні це виклик, який у більшості випадків ініційований ворогом, що системно використовує псевдомінування, залучаючи при цьому українських дітей, для досягнення своїх цілей із дестабілізації соціальної ситуації всередині України.

Окупанти роблять це через Telegram-канали, ігрові інтернет-платформи, а також всім відомі російські соцмережі. Там ворог пропонує неповнолітнім співпрацю й схиляє до злочинних дій. Іноді робить це методами шантажу та психологічних маніпуляцій, пропонує гроші.

Тому, аби цього уникнути, потрібно проводити з українськими дітьми у школах та університетах роз'яснювальні та просвітницькі заходи. Аби неповнолітні розуміли: у нас триває війна, а російська сторона використовує всі можливі інструменти й не потрібно вестися на їхні провокації! (https://lb.ua/blog/dmytro_lubinets/583496_psevdominuvannya-tse_teror_prot.html). – 2023. – 09.11).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Михайло Поживанов, політик, громадський діяч, депутат Верховної Ради чотирьох скликань

Вступ до ЄС: більше реалізму

Боюсь, що із вступом до ЄС співвітчизників може накрити така ж хвиля розчарування, як і з українським контрнаступом. Ще б пак: не подали обивателю, бійцю диванних військ, готову перемогу на таці. Яскраву, красиву перемогу зі звільненням до кінця 2023-го Кримом та підвищенням на Хрещатику Путіним. І почалася «зрада». А те, що перемога має свою – надвисоку – ціну, до свідомості обивателя, котрий зовсім був розслабився в очікуванні кінця війни, доходить з трудом.

Так само і з євроінтеграцією. Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн зазначила, що ЄК рекомендуватиме Європейській Раді розпочати переговори про вступ України в Євросоюз, бо наразі нами виконано понад 90% реформ. Похвала єврочиновниці, звісно, важить чимало, проте не забуваймо, що та ж таки фон дер Ляєн додала, що остаточний звіт Єврокомісії про завершення втілення Україною необхідних реформ буде представлено у березні 2024 року.

А до березня відбудеться іще вкрай важливе для нас засідання Ради ЄС, на якому буде прийнято (або ні) основне політичне рішення про початок переговорів про вступ з Україною. Подія ця запланована на грудень, і попри позитивний висновок Єврокомісії та надані нею рекомендації, ми не можемо бути стовідсотково впевненими у тому, що представники урядів 27 країн, з яких складається Рада і які ухвалюють рішення консенсусом, проголосують за старт процесу.

Так, дійсно, на сьогодні Україну похвалили за: 1) впровадження конкурсного добору суддів Конституційного суду, 2) перевірку доброчесності кандидатів у члени Вищої ради правосуддя та створення Вищої кваліфікаційної комісії суддів, 3) боротьбу з відмиванням грошей та стратегічний план реформування всього правоохоронного сектору, 4) реформу у сфері медіа та приведення законодавства у відповідність з Директивою ЄС про аудіовізуальні медіапослуги. Це ті чотири пункти, які ми успішно виконали.

Натомість є три, ще не виконаних. У рамках боротьби з корупцією Україна так і не

призначила нового керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та директора НАБУ, не ухвалила закон про лобізм і не прийняла до відома усі рекомендації у частині законодавства про національні меншини. Припустимо, що ми дамо собі раду з керівництвом САП та НАБУ, а парламент у стислі терміни розгляне та прийме закон про лобізм (хоча епопея з ухваленням цього закону триває ще з часів президентства Кучми).

В цьому випадку залишиться ще закон про нацменшини. Його нова редакція (після тієї, котра функціонувала з 1992 року) вступила в дію 1 липня 2023-го. І була почасти розкритикована Венеціанською комісією, котра склала перелік із нових рекомендацій (а по факту – імперативів), котрі Україна мусить взяти до відома та відобразити у законі. І то було б лише півпроблеми, якби справу довелось мати лише з побажаннями Венеціанської комісії.

Відомо, що питання нацменшин у минулому провокувало суперечку Україну із членами ЄС – Румунією та Угорщиною. Будапешт неодноразово звинувачував Київ в утиску прав угорських меншин, які проживають в нашій державі. І якщо з боку Румунії після ухвалення закону критика вже не звучить, то Угорщину, здається, не влаштує жоден компроміс. Нещодавно голова угорської громади Києва та Київської області Тібор Томпа розповів 24 Каналу, що Угорщина наполягатиме на 100-відстковому навчанні угорською не лише у середніх школах, але й у вишах – там, де проживає угорська громада.

Та, схоже, що навіть якби Україна відкрила декілька угорськомовних університетів, це все одно не заспокоїло би наших візаві. 8 листопада міністр закордонних справ Угорщини Петер Сійярто заявив, що Україна «принесе в Євросоюз війну», тому наша держава поки «не підходить для членства в ЄС». Такій позиції, звісно, не зарадять жодні закони і новації у сфері мови та освіти. І хоча віцепрем'єрка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Ольга Стефанішина переконана, що Україна досягне згоди з Угорщиною, скажу так: мені б її оптимізм!

У чому можна погодитися зі Стефанішиною, так це в тому, що «угорська меншина набагато

менше постраждала (від російської агресії), ніж, скажімо, грецька меншина Приазов'я». Багатонаціональний Маріуполь, знищений майже вщент, а також Одеса та Одещина, де проживають десятки етносів, зазнали важких втрат через дії друга Орбана Путіна. І хоча те, чому Угорщина так страждає на русофілію і не любить українців, є окремою темою, я згадую про створений нею конфлікт для того, щоб зайвий раз наголосити: шлях України в ЄС не буде простим. Ані простим, ані швидким.

Бо наразі немає ніяких прискорених процедур вступу до ЄС і, з високою імовірністю, не буде (Копенгагенські критерії ніхто під Україну та Молдову скасовувати не буде). Нагадаю, що ці критерії є невеликими за обсягом, проте складними через свою неконкретність. Так, країна-аплікант повинна мати: стабільні інституції, які забезпечують демократію, верховенство права, права людини та повагу до прав меншин; функціонуючу ринкову економіку, що буде конкурентоздатною на ринку ЄС; здатність взяти на себе зобов'язання стосовно членства, зокрема і щодо дотримання цілей політичного, економічного та монетарного союзу.

Із цим, здавалось би, все просто, але далі починаються питання. Наприклад, що таке «стабільні інституції»? Як визначити, коли економіка стає «конкурентоздатною на ринку ЄС»? Як зрозуміти, що ЄС «спроможний інтегрувати нового члена»? На ці та безліч інших питань Копенгагенські критерії відповіді не дають, але від нас при цьому будуть очікувати відповідності усім цим вимогам.

Щоправда, Єврокомісія розробила Оновлену методологію розширення, щоби краще оцінювати відповідність і дозволити країні-аплікантці бути максимально готовою. Процес вступу розбитий на 35 розділів та 6 кластерів, і для кожного розділу існують умови для відкриття та закриття переговорів, які визначають стан відповідності критеріям. Фактично після надання кандидатства та під час переговорів про вступ Європейська комісія здійснює регулярні оцінки прогресу країн-кандидатів по кожному розділу і надає цільові рекомендації для досягнення Копенгагенських критеріїв.

Прогрес країни можна оцінювати і поза межами офіційних оцінок Єврокомісії. Це можливо, зокрема, шляхом оцінки позицій держави у міжнародно визнаних рейтингах. До таких, наприклад, належать Індекс сприйняття корупції, Індекс верховенства права, Світовий індекс свободи, Індекс економічної свободи. Також абсолютно очевидно, що можна заміряти макроекономічні показники, які свідчитимуть про здоров'я економіки: швидкість зростання ВВП, рівень інфляції, рівень безробіття тощо. Не секрет, що Україна не відповідає великій кількості і цих критеріїв також.

Втім, від надмірного оптимізму не варто шарахатися в сторону понурого песимізму. Багато країн – аж ніяк не з числа найбільш благополучних і «ситих» (а таких, що мали проблеми й з корупцією в тому числі) проходили цей шлях і долали труднощі. Варто лише завжди пам'ятати про те, що нікого з них не приймали в ЄС миттєво. Приміром, від моменту отримання статусу кандидата до моменту перетворення на повноправного члена пройшло дев'ять років у випадку Хорватії і по сім років у випадках Румунії та Болгарії. Так що й нам очікувати вступу «з дня на день» все ж не варто. У середньому цей процес займає трохи більше восьми років. А значить, нам Євросоюз «світить» приблизно у 2030-му.

І ще одна важлива ремарка насамкінець. Українцям варто з'ясувати, що зміни, до яких нас схиляють партнери, потрібні не Брюсселю, а нам. Євротрек – це унікальний шлях модернізації України навіть під час війни, а не спосіб «вбити» з західних гаманців побільше допомоги. Тому для України сам процес європейської інтеграції – дуже важливий. І ми самі зацікавлені у тому, щоб виконати цю домашню роботу. А ще – у тому, щоб продовжувати самовдосконалення і після вступу. Деякі країни-члени ЄС після набуття членства зупинилися у розвитку, а подекуди навіть відбувається певний відкат. Нам важливо уникнути такого сценарію і написати свій власний – такий, котрий знаменував би готовність держави та соціуму спільно ставати дедалі кращими (https://lb.ua/blog/mykhaylo_pozhyvanov/583684_vstup_ies_bilshe_realizmu.html). – 2023. – 10.11).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Олександр Крайз, адвокат, голова Адвокатського об'єднання «Ліберті Вей», доктор філософії

Труднощі, з якими стикається бізнес у Харкові через війну: погляд адвоката

Голова Адвокатського об'єднання «Ліберті Вей» Олександр Крайз: Наша команда провела величезну роботу, результатом якої стало перше в Україні судове рішення про стягнення збитків, завданих юридичній особі військовою агресією рф, і на сьогодні зусиллями нашого АО виграно вже 10 справ проти рф та стягнуто більше 100 мільйонів доларів.

Адвокатське об'єднання «Ліберті Вей» багато років спеціалізується на наданні правничої допомоги бізнесу, що включає різноманітні напрямки, зокрема, захист майнових прав, протидію рейдерству, податкові спори, майнові та багато інших. Клієнтами адвокатського об'єднання здебільшого є харківські компанії. Отже, ми маємо можливість проаналізувати, з якими викликами зіткнувся місцевий бізнес після повномасштабного вторгнення.

Війна привнесла нові жахливі реалії в наше суспільство, що суттєво змінили життя багатьох. Багато людей втратили звичний спосіб життя і були змушені залишити свої рідні міста та переїхати до безпечних регіонів. Багато з них зазнали матеріальних втрат, а деякі втратили своїх близьких назавжди.

Попри війну, Харків виявив надзвичайну стійкість. Проте, умови для життя та бізнесу значно погіршилися, що створило нові виклики для адвокатів.

У Харкові бізнес зазнав надзвичайних втрат. Багато підприємств зазнали руйнації під час бойових дій або опинилися на тимчасово окупованих територіях. У зв'язку з цим виникла необхідність розробки механізму для захисту порушених прав та відновлення справедливості.

Перший запит на компенсацію завданих збитків надійшов до нас ще влітку 2022 року від однієї із великих компаній в Харківському

регіоні – «Новаагро», коли черговим обстрілом з боку росії було пошкоджено історичну будівлю у центрі міста.

Ми провели аналіз кількох можливих варіантів дій та обрали найшвидший та найефективніший – звернення до національного суду. Проте такий шлях мав деякі труднощі, включаючи відсутність судової практики та порядку фіксації завданих збитків, наявність судового імунітету держави.

В умовах відсутності на той час методики визначення шкоди та обсягу збитків, яка була розроблена тільки наприкінці 2022 року, наша команда провела величезну роботу, розробивши дієвий механізм розрахунку збитків, визначивши необхідний та достатній обсяг доказів, застосувавши практику міжнародних судових установ, та обґрунтувала неможливість застосування судового імунітету росії.

Результатом роботи стало перше в Україні судове рішення про стягнення збитків, завданих юридичній особі військовою агресією російської федерації та на сьогодні зусиллями нашого адвокатського об'єднання виграно вже 10 справ проти російської федерації та стягнуто більше 100 мільйонів доларів.

Досвідом, отриманим у даному напрямку, ми залюбки ділимося з колегами, проводимо семінари для адвокатів Харківської області на тему стягнення збитків, завданих війною.

Багато людей запитують нас, чому потрібно отримувати рішення суду, коли на сьогоднішній день немає ефективного механізму для фактичного стягнення грошей. Так, зараз його може і не існувати, але вже завтра він може бути впроваджений, оскільки існують багато напрямків для його впровадження, як в Україні, так і за кордоном.

Наприклад, офіційно, є принципова згода Уряду Нідерландів на пропозицію України про створення в Гаазі міжнародної організації – Реєстру збитків, завданих Україні російською агресією. Реєстр міститиме інформацію про шкоду, завдану війною українцям, бізнесу та державі. Реєстр має стати першим компонентом всеохоплюючого механізму репарацій, який покликаний забезпечити виплату державою-агресоркою Україні повних компенсацій за

завдану шкоду, відповідно до міжнародного права.

Рішення суду фіксує як факт спричинення збитків, так і суму, що спрощує в подальшому реалізацію прав на компенсацію. Витрати на судовий процес – це інвестиція у майбутнє компанії.

На жаль, сьогодні прямі збитки від агресії не єдина проблема харківського бізнесу, що пов'язана з війною.

Деякі нечесні особи, використовуючи війну як вигідний привід, припинили своєчасне виконання своїх зобов'язань перед партнерами з Харкова, одразу після початку повномасштабної агресії. Проблема невиконання фінансових зобов'язань поширилася на всю Харківську область і, на тлі окупації та регулярних обстрілів, поставила місцевий бізнес перед серйозними викликами і загрозою існуванню.

Протягом всього 2022 року та на початку 2023 року, як адвокати, ми активно ініціювали та супроводжували десятки справ, спрямованих на повернення коштів Харківському бізнесу, до того моменту, поки ситуація з платежами в державі не стабілізувалася. На щастя, судова система України функціонувала, хоча самі судові процеси відбувалися в ускладнених умовах, під постійними обстрілами, тривогами та при відсутності світла.

Окрім неплатежів з боку українських резидентів, бізнес зіткнувся також і з невиконанням контрактів з боку нерезидентів.

Так після допомоги у стягненні збитків з рф, ми продовжили плідно співпрацювати з групою «Новаагро», потужності якої знаходяться у Харківського регіоні. Повномасштабне вторгнення призвело до припинення роботи цілих напрямків їхнього бізнесу, через часткову окупацію, постійні обстріли, руйнацію логістичних шляхів. Докладаючи величезних зусиль «Новаагро» продовжило функціонувати, забезпечуючи робочими місцями сотні людей, сплачуючи податки, поставляючи продовольчі товари населенню та надаючи допомогу ЗСУ.

Однак зіткнувшись з неповерненням валютної виручки, передало нам в роботу справу, де їхній контрагент – компанія зі Словаччини А.Х. Agrosinvest s.r.o., котру

пов'язують з «славнозвісним» українцем Андрієм Яковенком, скористалась ситуацією заборгувало майже 4 мільйона євро, які мали надійти в цей складний період в Україну. Ця сума навіть перевищала суму збитків від агресії РФ для однієї з компаній групи.

На довершення, ще одна міжнародна група компаній «AGROPROSPERIS», за даними представників «Новаагро», відмовою від сплати за отриманий товар, спричинила збитки в розмірі майже 400 000,00 євро.

Статистичні дані вказують на те, що проблема неповернення валютної виручки стає все більш актуальною в Україні. Експортери агропродукції не змогли повернути в Україну \$3 млрд валютної виручки з початку війни. Отже є, це має важливий вплив не лише на економіку окремих бізнес груп, але і на всю країну в цілому, оскільки валютні надходження є важливим елементом, який підтримує її стабільність.

Зважаючи на те, що одним з суб'єктів правовідносин є іноземний елемент, дані відносини підпадають під дію міжнародного приватного права, сторонами було погоджено вирішення спорів у міжнародних арбітражах і, з метою захисту прав клієнта наші адвокати відкрили для себе ще один новий напрямок роботи у військовий час – захист інтересів у міжнародному комерційному арбітражі.

Наразі ми вже маємо успішний досвід представництва інтересів клієнтів у Міжнародному комерційному арбітражному суді при Торгово-промисловій палаті України та розпочали справу в арбітражі GAFTA.

В складних умовах війни, як для Харківського бізнесу, так і для підприємств у інших регіонах України, настає час, коли виникає безперервна потреба в ефективній та кваліфікованій правничій допомозі. Війна створює багато надзвичайних обставин, змінюючи звичну картину життя і діяльності підприємств. Подібні ситуації змушують бізнес у цих умовах шукати нові рішення, адаптуватися та виживати.

Багато підприємств і компаній, які ведуть бізнес у Харкові і на інших територіях, що потерпають від воєнних подій, стикаються з низкою проблем. Від втрати активів і майна до

порушень контрактів і неповернення валютної виручки. Негативні економічні наслідки війни спостерігаються у всіх галузях бізнесу, незалежно від їхнього розміру та галузевої належності.

Важливо пам'ятати, що навіть у найскладніших умовах війни, право та справедливість мають своє місце. Адвокатська підтримка допомагає зберегти стабільність та захистити бізнес від негативних наслідків воєнних дій. Адвокатура має свою місію – допомагати клієнтам зміцнити їхню юридичну позицію та отримати справедливую сатисфакцію у складних ситуаціях ([https://sud.ua/uk/news/blog/285232-trudnoschi-z-yakimi-stikayetsya-biznes-u-kharkovi-cherez-viynu-po-\(glyad-advokata\).](https://sud.ua/uk/news/blog/285232-trudnoschi-z-yakimi-stikayetsya-biznes-u-kharkovi-cherez-viynu-po-(glyad-advokata).) – 2023. – 08.11).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Олександр Кухарев, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, викладач Національної школи суддів України, член Науково-консультативної ради при Верховному Суді

Статут товариства з обмеженою відповідальністю як регулятор спадкових відносин

Окреслюються проблеми смерті учасника товариства з обмеженою відповідальністю та пропонується їх вирішення з урахуванням положень чинного законодавства України та правових позицій Верховного Суду.

Смерть фізичної особи є суттєвим дестабілізаційним фактором. Особливо гостро це проявляється у разі смерті учасника ТОВ, адже тривалий строк, встановлений законом для прийняття спадщини та її оформлення правонаступниками померлого, може негативно позначитися на здійсненні підприємницької діяльності юридичної особи.

При цьому слід врахувати ще один дестабілізаційний фактор – дроблення частки у статутному капіталі товариства у разі закликання

до спадкування кількох спадкоємців. Адже за загальним правилом ч. 1 ст. 1267 Цивільного кодексу України (далі – ЦК), частки у спадщині кожного із спадкоємців за законом є рівними, а предметом поділу між ними є кожний об'єкт спадкового правонаступництва. Тобто частка у статутному капіталі може бути поділена між спадкоємцями померлого учасника, в тому числі неповнолітніми, малолітніми, недієздатними особами, що суттєво ускладнює здійснення корпоративних прав надалі.

Нарешті, між спадкоємцями часто виникають спори, що зумовлює збільшення строку оформлення спадщини, упродовж якого діяльність ТОВ може фактично опинитися у стані, коли об'єктивно втрачається можливість управління юридичною особою. Відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону України «Про нотаріат» за обґрунтованою письмовою заявою заінтересованої особи, яка звернулася до суду, та на підставі отриманого від суду повідомлення про надходження позовної заяви заінтересованої особи, яка оспорує право або факт, про посвідчення якого просить інша заінтересована особа, вчинення нотаріальної дії зупиняється до вирішення справи судом. Це означає, що за наявності спору між спадкоємцями, видача свідоцтва про право на спадщину, у складі якої є право на частку у статутному капіталі ТОВ, призупиняється до моменту набрання законної сили судовим рішенням.

У цьому аспекті важливо врахувати, що спадкоємцем спадкується право на частку у статутному капіталі товариства. З цього приводу Велика Палата Верховного Суду в п. 35 своєї постанови від 11.09.2019 р. (судова справа № 392/1213/17, провадження № 14-292цс19) наголосила, що корпоративні права лише фактом спадкування не набуваються.

Додатково Велика Палата Верховного Суду сформулювала правову позицію, за змістом якої особи вважаються учасниками товариства не з моменту прийняття ними спадщини, а з моменту прийняття рішення про зміну складу його учасників у зв'язку зі смертю засновника (учасника) товариства та вступу до нього спадкоємців і про внесення відповідних змін до статуту цього товариства, а також державної

реєстрації таких змін (постанова від 27.02.2019 р., судова справа № 761/27538/17, провадження № 14-12цс19).

Відповідно до ст. 961 ЦК права учасників юридичних осіб (корпоративні права) – це сукупність правомочностей, що належать особі як учаснику (засновнику, акціонеру, пайовику) юридичної особи відповідно до закону та статуту товариства.

Корпоративні права набуваються особою з моменту набуття права власності на частку (акцію, пай або інший об'єкт цивільних прав, що засвідчує участь особи в юридичній особі) у статутному капіталі юридичної особи.

Учасники (засновники, акціонери, пайовики) юридичної особи мають право у порядку, встановленому установчим документом та законом:

1) брати участь в управлінні юридичною особою у порядку, визначеному установчим документом, крім випадків, встановлених законом;

2) брати участь у розподілі прибутку юридичної особи і одержувати його частину (дивіденди), якщо така юридична особа має на меті одержання прибутку;

3) у випадках, передбачених законом та установчим документом, вийти з юридичної особи;

4) здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, паїв та інших об'єктів цивільних прав, що засвідчують участь у юридичній особі, у порядку, встановленому законом;

5) одержувати інформацію про діяльність юридичної особи у порядку, встановленому установчим документом;

6) одержати частину майна юридичної особи у разі її ліквідації в порядку та у випадках, передбачених законом, установчим документом (право на ліквідаційну квоту).

Корпоративні права учасників визначаються часткою в статутному капіталі ТОВ, тобто є так звані «права з частки». Проте учасник ТОВ має й «право на частку», об'єктом якого є відповідна частка у статутному капіталі. Тобто це право на майно, майнові права. Таке право відрізняється від «права з частки» тим,

що здійснюється в речових або зобов'язальних правовідносинах [Корпоративні спори : комент. суд. практики / І. В. Спасибо-Фатєєва, В. І. Крат, Н. Ю. Філатова та ін. ; за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : Право, 2018, с. 4, 5].

За таких обставин, у разі смерті учасника ТОВ спадкується не корпоративне право (право з частки), а право на частку у статутному капіталі такого товариства.

Зважаючи на це, актуальним стає планування на випадок смерті учасника ТОВ. Причому традиційний, класичний спосіб планування на випадок смерті – заповіт, зазвичай не може позитивно вирішити окреслені вище проблеми смерті учасника товариства.

Правові наслідки смерті учасника ТОВ доцільно визначати у статуті товариства. Статут є установчим документом ТОВ, що може містити будь-які відомості, які не суперечать закону (ст. 11 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»). У статуті ТОВ можуть бути передбачені правові наслідки смерті учасника цього товариства.

Слід вказати на правову позицію Великої Палати Верховного Суду, викладену в постанові від 18.03.2020 р. у справі № 129/1033/13-ц. Так, статут є актом, в якому закріплені локальні норми матеріального права, що врегульовують відносини, зокрема, стосовно управління юридичною особою, можуть визначати особливості спадкування частки у статутному капіталі (фонді) після смерті учасника (співвласника), а також передбачати порядок набуття спадкоємцем померлого учасника (співвласника) прав на участь у цій юридичній особі та на управління нею.

Водночас у статуті юридичної особи не можуть бути змінені імперативні приписи глави 87 ЦК щодо строків прийняття спадщини, порядку її оформлення спадкоємцями.

Окремої уваги в аспекті аналізованої проблематики потребує з'ясування правових наслідків смерті учасника ТОВ з урахуванням положень Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Згідно з ч. 1 ст. 23 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», у разі смерті або припинення

учасника товариства його частка переходить до його спадкоємця чи правонаступника без згоди учасників товариства.

Водночас, в окресленій нормі йдеться не про набуття спадкоємцем статусу учасника товариства, а про загальну можливість спадкувати частку у статутному капіталі ТОВ. Через це, на мою думку, відсутні законодавчі перешкоди щодо встановлення в статуті ТОВ спеціального положення, за змістом якого спадкоємець померлого учасника ТОВ може бути включений до складу учасників лише за згодою останніх. Вважаю, що наведений підхід узгоджується з правовою позицією Великої Палати Верховного Суду, викладеною у справі № 129/1033/13-ц, де, зокрема підкреслюється, що статут юридичної особи може передбачати порядок набуття спадкоємцем померлого учасника (співвласника) прав на участь у цій юридичній особі.

Доцільність подібного регулювання відповідних правовідносин зумовлюється двома обставинами.

По-перше, загальні збори учасників ТОВ можуть бути скликані невідкладно після смерті учасника, тим самим вирішуючи проблему «лежачої спадщини».

По-друге, учасники товариства можуть прийняти рішення про відмову щодо включення спадкоємця померлого учасника до свого складу та виплатити йому вартість успадкованої частки статутного капіталу у грошовому еквіваленті. При цьому права спадкоємця не можуть вважатися порушеними. Власне, відповідне застереження і робиться в статуті юридичної особи для того, щоб не допустити до складу учасників сторонніх осіб, з якими буде «некомфортно» здійснювати управління ТОВ у подальшому (<https://sud.ua/uk/news/blog/285428-statut-tovaristva-z-obmezhenoyu-vidpovidalnistyu-yak-regulyator-spadkovikh-vidnosin>). – 2023. – 13.11).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Сергій Захарін, державний секретар Міністерства освіти і науки України

(2021–2023), доктор економічних наук, професор

С. Захарін: працевлаштування випускників вищих

Щойно завершилося офіційне громадське обговорення проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки здобувачам освіти». Відповідне оголошення у жовтні було розміщене на сайті Міністерства освіти і науки України.

Щоправда, як з'ясувалося, Міністерство оприлюднило не текст проекту законодавчого акту, а лише порівняльну таблицю. Відповідно, зрозуміти зміст написаного змогли лише найбільш підготовлені та вмотивовані читачі.

Чергова реформа, якщо вона буде підтримана панівною політичною силою, передбачає кілька свіжих і не дуже новачій, серед них:

запуск інституту грантів на здобуття вищої освіти («гроші ходять за студентом»);

суттєва зміна підходів до визначення параметрів державного і регіонального замовлення;

перебудова моделі законодавчого регулювання вступу до закладів освіти (зокрема, делегування органам виконавчої влади більших повноважень);

запровадження особливого порядку працевлаштування випускників.

Працевлаштування, а точніше – обов'язкове «відпрацювання» випускниками, які здобули освіту за державний кошт, є дуже чутливою новацією. Тож проаналізуємо її детальніше.

Спочатку процитуємо декілька вербальних конструкцій із порівняльної таблиці:

«...Держава у співпраці з роботодавцями забезпечує створення умов для реалізації особами, які здобули вищу освіту, права на зайнятість, гарантує створення рівних можливостей для вибору місця роботи, виду трудової діяльності з урахуванням здобутої вищої освіти та потреб ринку праці.

Особи, які здобули вищу освіту за державним або регіональним замовленням, можуть бути направлені для працевлаштування відповідно до законодавства.

Забезпечення працевлаштування осіб, які здобувають або здобули вищу освіту за державним або регіональним замовленням, здійснюється шляхом:

реєстрації здобувачів вищої освіти в територіальних органах центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, як осіб, які шукають роботу;

укладення договору про працевлаштування роботодавцем та/або територіальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, зі здобувачами вищої освіти;

надання особам, які здобувають або здобули вищу освіту, пропозицій про працевлаштування від роботодавців та направлення їх на працевлаштування територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції;

укладення трудового договору з особами, які здобули вищу освіту, у порядку, визначеному трудовим законодавством та договором про працевлаштування.

Зобов'язання здобувача вищої освіти укласти договір про працевлаштування у випадку надходження відповідної пропозиції від роботодавця є обов'язковою умовою його договору про навчання за державним, регіональним замовленням.

Договір про працевлаштування має бути укладений здобувачем вищої освіти упродовж одного місця з дати отримання відповідної пропозиції від територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції. Договір про працевлаштування може бути укладений зі здобувачем вищої освіти після завершення ним половини строку навчання, але не пізніше ніж за шість місяців до закінчення цього строку. Договір про працевлаштування має передбачати працевлаштування здобувача вищої освіти після завершення ним навчання на строк, не менший за три роки.

Здобувачі вищої освіти, які уклали договір про працевлаштування, мають право на працевлаштування відповідно до умов укладеного договору, отримання спеціальної академічної стипендії у підвищеному розмірі.

Здобувачі вищої освіти, які уклали договір про працевлаштування, після завершення ними навчання зобов'язані пропрацювати не менше трьох років відповідно до умов укладеного з ними трудового договору та договору про працевлаштування. У разі невиконання (неналежного виконання) умов договору про працевлаштування особою, яка здобула вищу освіту, така особа має компенсувати до відповідного бюджету видатки на виплату спеціальної академічної стипендії здобувачу вищої освіти.

Здобувач вищої освіти, який не уклав договір про працевлаштування відповідно до пропозиції від територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції (у разі її наявності), має бути за власною заявою переведений на навчання за кошти фізичних або юридичних осіб або у разі відмови здобувача вищої освіти від переведення на навчання за кошти фізичних або юридичних осіб має бути відрахований із закладу вищої освіти за порушення умов договору про навчання...».

Найбільш активні користувачі соціальних мереж ініціативу оцінили переважно негативно: «запровадження трудової повинності», «повернення в часи СРСР», «кріпосне право», «узаконене рабство» тощо. І це лише ті формулювання, які не соромно навести у блозі.

Але заради об'єктивності слід визнати, що можна знайти слова й на підтримку реформи. З точки зору теорії бюджету, будь-які кошти платників податків мають бути витрачені на отримання реального і потрібного результату, тобто такого, який дійсно потрібен державі, громаді, суспільству в конкретний період часу.

Якщо бюджет оплачує підготовку фахівця – значить, правомірно ставити питання, аби результат (у вигляді підготовленого фахівця) якимось чином виправдав кошти, які витрачені на його досягнення. Найкращий спосіб –

аби фахівець зробив не ту роботу, яка йому заманеться, а ту, яка конче потрібна державі, громаді, суспільству (від їхнього імені виступають державні органи).

Деякі розумні люди кажуть, що держава не має впливати на розподіл випускників, адже доступ до цього результату (підготовлені фахівці) повинні мати суб'єкти всіх форм власності – і державної, і комунальної, і приватної. Причому цей доступ має бути не удаваним, а реальним. Адже у нас діє рівноправність форм власності.

Окрім того, випускник, який влаштувався на приватне підприємство, приносить неабияку користь суспільству – він виготовляє необхідні економічні блага, сплачує податки, робить посильний внесок в добробут суспільства.

Теоретизувати можна багато. Але у тексті порівняльної таблиці, яка була виставлена на громадське обговорення, автор цих рядків помітив не лише абстрактні міркування, а кілька суттєвих «неузгодженостей», на які доцільно звернути увагу на наступних етапах «реформаторських рефлексій».

Конституцієдавець України у першому реченні статті 43 Основного Закону чітко записав: «Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується».

Ключове слово: вільно.

Припустімо, випускник реально бажає «відпрацювати», реально бажає набути професійний досвід, реально бажає принести користь суспільству etc. Але цілком можлива ситуація, коли йому пропонують неприйнятні умови. Приміром, працювати уночі. Відповідно, вільної згоди на неприйнятну роботу, яку запропонував «орган», випускник не надає. З точки зору Конституції – це можливо і вважається версією адекватної правомірної поведінки. З точки зору чергової освітньої реформи – це жахіття і можливі санкції.

У третьому абзаці тієї ж статті 43 Конституції читаємо: «Використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вибором чи іншим

рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан».

Припустімо, випускнику запропонували роботу, хай навіть за фахом, але це можна широко вважати «примусом», адже йому запропонували лише один варіант, а не декілька. Відсутність альтернативи під острахом покарання – це і примус.

Уважне вивчення порівняльної таблиці дозволяє висунути гіпотезу, що де-факто запроваджується в обіг новітнє поняття – «майбутній роботодавець». Тобто це суб'єкт господарювання, який заявив про свою потребу у робочій силі, і навіть уклав якийсь договір (або готовий його укласти), але невідомо – чи справді цей суб'єкт надасть випускнику робоче місце через кілька місяців або навіть кілька років. І взагалі невідомо – чи буде той суб'єкт у майбутньому функціонувати або підтримувати належну економічну активність.

«Майбутній роботодавець» – на мій погляд, винахід вкрай сумнівний. Адже реформа, яка оприлюднена у формі порівняльної таблиці, не встановлює для такого суб'єкта жодної відповідальності за невиконання або неналежне виконання своїх зобов'язань.

Увесь тягар відповідальності лягає лише на студента (майбутнього випускника), тобто на молоду людину, яка зазвичай ніколи ніде не працювала і не має належного соціального досвіду. На людину, яку де-факту примушують підписати договір під острахом економічних санкцій або відрахування.

Наступна проблема. Конституція України гарантує кожному право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. Чи можуть ті державні органи, які направлятимуть випускника на роботу, гарантувати повне і беззастережне дотримання «майбутнім роботодавцем» (який, нагадаю, жодної відповідальності не несе) усіх суттєвих правил, стандартів та норм?

Оприлюднений у порівняльній таблиці текст передбачає конструкцію: «Здобувач вищої освіти, який не уклав договір про працевлаштування ... має бути за власною заявою переведений на навчання за кошти фізичних або юридичних осіб або...

відрахований із закладу вищої освіти за порушення умов договору про навчання».

Але реформатори не враховують, що причина відмови від укладення договору може бути поважною. Припустімо, студенту запропонували роботу не за фахом, і він відмовляється підписувати кабальний договір.

На мій погляд, відмова підписати такий договір є абсолютно законною і обґрунтованою. Але «агенти та агентки змін» не залишають вибору: такого студента слід або перевести на контракт, або викинути з університету.

Поважних причин відмови підписати договір про працевлаштування може бути купа: відсутність житла у населеному пункті, де розміщується роботодавець; негаразди із здоров'ям (наявність інвалідності); наявність пропозиції від іншого роботодавця; вагітність; систематичне порушення роботодавцем законодавства про працю; негативний фінансовий стан роботодавця (і як наслідок – наявність заборгованості з оплати праці); відсутність у роботодавця необхідних дозволів і ліцензій (приміром, якщо ветеринарна клініка не має ліцензії на ветеринарну практику – це унеможлиблює здійснення ветеринарної практики тими фахівцями, які працюють у такій клініці, хоча вона де-юре залишається роботодавцем).

Перелік поважних причин наведений лише в тексті цього блогу. Повторююсь: реформатори таких випадків просто не припускають.

Окрім того, ініціатори залишили цікаву лазівку.

Якщо здобувач вищої освіти відмовляється підписати договір – тоді, як ми вже з'ясували, здобувача або переводять на контракт, або відраховують.

Але грамотний здобувач, якщо він не хоче зайвого клопоту, договір все-таки підпише.

Реформатори записали, що «...у разі невиконання (неналежного виконання) умов договору про працевлаштування особою, яка здобула вищу освіту, така особа має компенсувати до відповідного бюджету видатки на виплату спеціальної академічної стипендії...»

Тобто студент, який підписав договір (без наявності наміру його виконувати у

майбутньому) – може спокійно продовжувати навчання, отримувати підвищену стипендію і отримати диплом. Відмова від «відпрацювання» в найгіршому випадку тягне за собою повернення не всієї стипендії, а лише її частини. Плату за навчання ніхто не стягуватиме, диплом ніхто не відбиратиме.

Окреме питання: хто і як буде «відбирати» вже виплачену стипендію? Зрозуміло, що це зможе зробити лише державний виконавець Державної виконавчої служби на підставі рішення суду, яке набрало законної сили. Але судової практики немає.

Суди цілком очікувано будуть враховувати вимоги Конституції України, а також брати до уваги «індивідуальні обставини». Судова тяганина може тривати кілька років.

Припускаю, що заклади вищої освіти будуть не дуже поспішати звертатися до суду з відповідними позовами, оскільки не мають необхідного ресурсу (оплата послуг юристів, кошти на сплату судового збору, відрядження тощо).

До речі, ще одна «конституційна ремарка». Конституція України проголошує, що громадяни України мають право на освіту. Але ніде не записано, що це право може бути скасоване або обмежене – у випадку, якщо громадянин відмовився підписати кабальний договір.

Загальний висновок: на мою думку, чергова освітня реформа, яка оприлюднена у вигляді порівняльної таблиці і яку дехто презентує на донорських конференціях як перемогу лицарів світла над владою темряви – насправді не враховує багатьох суттєвих аспектів і потребує суттєвого доопрацювання.

Дивно, що широка громадськість не почула з цього приводу жодних позицій (висновків) Громадської ради при МОН, Спільки ректорів закладів вищої освіти та інших «авторитетних» громадських організацій.

Дивно, що не чути «лідерів освітніх думок», які через численні грантові програми отримують з-за кордону гарне фінансування. Ці лідери і лідерки, включаючи народних депутаток з галасливої фракції, були дуже активні раніше, а зараз – як води в рота понабирали.

Дивно, що не чути гучного слова 1700 освітніх експертів і освітніх експерток, які «записалися на платформі» і які нині продовжують, мабуть, напружено працювати над створенням проєкту Національної стратегії розвитку освіти.

Звісно, досвідчені люди знають відповідь на запитання – чому так сталося? Але яку відповідь дати нашим дітям, які мріють опанувати улюблену професію і чесно працювати на благо народу України?

P.S. У цій статті відображено лише позицію автора. Висновки та фактичні твердження, наведені у цій статті, не відображають позиції державних органів, установ, організацій (<https://osvita.ua/blogs/90423/>). – 2023. – 10.11).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Віталій Гацелюк, член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Доброчесність та симулякри: кому пощастить побачити посмішку Чеширського kota

13 листопада 2023 року Вища кваліфікаційна комісія суддів України відновлює процедури оцінювання суддів на відповідність займаній посаді. Перед цим ВККС та Громадська рада доброчесності напрацювали спільне бачення так званих індикаторів недоброчесності. Хвиля емоційних дискусій на цю тему змушує трохи розвіяти підозри, сумніви і чутки.

1. Стаття 375 КК і Конституційний Суд.

Продовжуючи традицію рефлексії щодо проблем судової реформи в Україні за допомогою творів та персонажів Льюїса Керолла (Ви можете ознайомитися з такими матеріалами, як мінімум, тут і тут), спробуємо пролити трохи світла на доволі темний куточок Задзеркалля Української Судової Реформи – а саме на володіння її величності (Не)доброчесності та її вірних стражів – Індикаторів.

Проте, розпочнемо коротким оповіданням про долю статті 375 КК України як нагадування про те, як хибні засновки призводять до не менш (а інколи і до більш) хибних висновків.

Рішенням від 11 червня 2020 року № 7-р/2020 Конституційний Суд України визнав такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), статтю 375 Кримінального кодексу України (Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови).

Докладно я писав про дискусійні аспекти такого кроку раніше і мав з цього приводу дискусію під час співбесіди в межах конкурсу до ВККС, але для нас зараз важлива лише частина аргументації Суду. Отже, Конституційний Суд фактично декриміналізував злочин з огляду на те, що не сама норма, а практика її застосування мала суттєві вади. І не просто практика, а радянська практика: Суд зазначив, що:

«Аналіз цієї статті Кодексу дає підстави стверджувати, що сполучення слів «завідомо неправосудне» запозичене зі статті 176 Кримінального кодексу Української РСР 1960 року (пізніше – Кримінального кодексу України), у якій було встановлено відповідальність за винесення суддями з корисливих мотивів або іншої особистої заінтересованості «завідомо неправосудного» вироку, рішення, ухвали або постанови.

Дослідження в історичному контексті статті 375 Кодексу дає підстави вважати її невдалим наслідком юридичної практики радянської держави. Радянська юридична та політична системи уможлилювали використання такої норми для контролю над суддями і впливу на них».

І далі Суд розвинув цю логіку вже на сьогоднішній день: «Формулювання диспозиції статті 375 Кодексу допускає можливість зловживання нею при вчиненні органами досудового розслідування дій, що мають наслідком притягнення до кримінальної відповідальності судді лише за факт постановлення ним судового рішення, яке, за суб'єктивним розумінням слідчого, прокурора або будь-якої іншої особи, є «неправосудним» (зокрема, у разі незгоди з цим рішенням)».

Тут фактично Суд визнав неконституційною не просто статтю Кримінального кодексу, а норму в її інтерпретації органами досудового розслідування. Тобто було усунуто предмет

тлумачення замість того, аби вдосконалити саме тлумачення.

2. Доброчесність і декларації про неї.

2 листопада 2023 року ВККС оновила форму декларації доброчесності судді та кандидата на посаду судді. Це важливе і непросто рішення, прийняте хоча і одногolosно, але із двома окремими думками, підписаними чотирма членами Комісії.

Не вдаючись у деталі (кому цікаво, може прочитати і рішення і окремі думки самостійно), зазначимо, що загалом інструмент декларацій доброчесності покликаний створити умови, коли суддя може (простими словами) попастися на брехні.

І це вже, в принципі, не про доброчесність, яку Велика палата Верховного Суду визначила як необхідну морально-етичну складову діяльності судді, яка, серед іншого, визначає межу і спосіб його поведінки, що базується на принципах об'єктивного ставлення до сторін у справах та чесності у способі власного життя, виконанні своїх обов'язків та здійсненні правосуддя.

Але чи всяка брехня (тобто надання недостовірної інформації) з боку судді свідчить про його невідповідність такій вимозі до особи на посаді судді як доброчесність? Про статки батьків наприклад? А про політичну орієнтацію? Про досвід паління листя різних видів рослин у студентські роки? Перелік питань продовжить самі, для натхнення раджу продивитись перелік тверджень у оновленій декларації доброчесності судді (покликання зверху).

Суть питання в тому, що законодавець (у статті 62 Закону «Про судоустрій та статус суддів») чітко зазначив мету, з якою декларація доброчесності судді може містити інші (окрім чітко перелічених у законі) твердження – перевірка доброчесності судді.

Натомість спроби включити у декларацію доброчесності широке коло питань, які самі по собі не мають жодного відношення до доброчесності і слугують лише засобами ідентифікації факту неправдивості судді як однієї з можливих ознак недоброчесності в розумінні ВП ВС, як на мене, загрожують

розмиванням змісту цього нового для нашої правової системи поняття, яке і так не є зразком правової визначеності.

А тепер про те, як цьому можна зарадити.

3. Індикатори недоброчесності та їх зміст.

ВККС та ГРД зробили непогану, як на мене, спробу надати поняттю доброчесності в контексті професії судді більше визначеності.

Основна мета – сформувані чіткі, наскільки це можливо, орієнтири в першу чергу для суддів, які готуються завершити процедури оцінювання на відповідність займаній посаді.

Це не є і не може бути офіційним документом, але цей перелік як засіб формування сталої практики суттєво додає правової визначеності процедурам кваліфікаційного оцінювання.

Широке поле діяльності судді обумовлює те, що такі індикатори охоплюють велику кількість діянь та з огляду на це сформульовані доволі абстрактно (до речі, абстрактність формулювань це нормально для правових норм, адже життя яскраве і все детально не виписеш).

Зокрема, індикатор №13: «Суддя надавав очевидну невинуватну процесуальну перевагу одній зі сторін, допускав дискримінацію учасника процесу чи іншої особи».

Але не будемо забувати про принципи оцінювання індикаторів (вони в кінці документа, можливо хтось не дочитав), які включають таке положення: «Суддя не відповідає критеріям професійної етики та доброчесності у разі наявності обґрунтованого сумніву щодо його відповідності хоча б одному індикатору. Наявність обґрунтованого сумніву встановлюється ВККС на підставі чітких та переконливих доказів. Чіткими та переконливими є докази, які з точки зору звичайної розсудливої людини у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин, що породжують обґрунтований сумнів».

Тобто аби встановити наявність певного індикатора треба довести відповідні обставини, в даному випадку і очевидну невинуватність, і дискримінацію, і процесуальний характер переваги, тощо.

То де ж тут симулякри, спитаєте Ви? Перший – це грізний образ статті 375 КК, що впала

священною жертвою боротьби за незалежність суддів. Ця норма зазнала ганебного видалення з тексту КК, незважаючи на те, що загрозою, з якою боролися, була не вона сама, а практика її використання правоохоронними органами.

Другий симулякр – це поняття доброчесності, яке все ще шукає себе, як у тексті закону, так і в практиці його застосування. І оскільки ця істинна сутність поки що не знайдена, будь яка її інтерпретація це до певної міри симулякр. Це мені нагадує середньовічні теологічні диспути про визначення Бога, тому я більш схильний дивитися на поняття доброчесності через логіку святого Августина, який казав: «Я не можу дати визначення Бога, але точно знаю, що таке безбожжя».

Третій симулякр, який на нас насувається, це образ індикаторів доброчесності. Дискусія розгортається навколо їх тлумачень, того, як їх розуміють різні сторони. Реальний же зміст індикаторів – це текст, який значить рівно те, що він значить, не більше і не менше.

Біла Королева у казці Керолла розповіла Алісі, що колись могла повірити у шість неможливих речей ще до сніданку, і радила дівчинці практикувати аналогічні звички. Давайте теж будемо вірити в на перший погляд неможливе, наприклад, одностаїне застосування різними суб'єктами індикаторів доброчесності і, можливо, на цьому шляху нам пощастить, як і Алісі, побачити посмішку Чеширського Кота як символ нашої здатності до позитивних трансформацій.

Отже, аби позбавитися «фатуму симулякрів» у питаннях доброчесності, варто дивитися на букву, а не вигадувати неіснуючий зміст (https://lb.ua/blog/vitalii_hatseliuk/584038_dobrochesnist_simulyakri.html). – 2023. – 13.11).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Блог Благодійного фонду «Здорові рішення для відкритого суспільства», Олексій Харитонов – адвокат, керівник судової практики, партнер юридичної фірми «ILF»; Марина Кахнова – юристка, юридична фірма «ILF».

Медичний колабораціонізм. Що це таке і чому ця тема важлива

Останнім часом у стрічці новин ми можемо спостерігати появу повідомлень про лікарів-колаборантів, які погодились співпрацювати з державою-окупантом. Безперечно, за умов, що склалися, виявлення та притягнення до відповідальності осіб (в тому числі, медичних працівників за наявності законних підстав), які певною мірою допомагали державі-агресору проводити окупаційну політику на захопленій території – це адекватна відповідь на суспільний запит на справедливість та потужний сигнал про те, що кожен колаборант, кожен пособник так званого «руського мира» буде покараний, причому за всією суворістю українського закону.

Водночас, зважаючи на те, що судова практика щодо притягнення медичних працівників до кримінальної відповідальності за колабораціонізм лише перебуває на етапі формування, може мати місце неоднозначне застосування положень закону (в тому числі, з причин використання в ньому «не зовсім вдалих» формувань, про що йтиметься далі в статті).

Тож, ми детально розібрались, які правила притягнення медичних працівників за колабораційну діяльність сформувались наразі в Україні, які проблемні питання можуть виникнути при застосуванні кримінально-правових норм, пов'язаних із притягненням лікарів до відповідальності, та можливі шляхи їх вирішення.

Основні правила притягнення за «медичний колабораціонізм»: кого та за що «карають»? Міжнародні стандарти захисту медичних працівників в міжнародних конфліктах

У широкому сенсі термін «колабораціонізм» (від фр. collaboration – «співробітництво») означає співпрацю населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників, а також участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант. Широкого розповсюдження це явище набуло в часи Другої світової війни та

мало місце в майже кожній окупованій країні (Україна у цьому плані також не є винятком).

Поняття «колабораційна діяльність» було офіційно введено в українське законодавство лише з початком повномасштабного вторгнення росії на територію України (Кримінальний кодекс України, надалі – КК України було доповнено статтею 1111 згідно із Законом № 2108-IX від 03.03.2022). Власне, після цього в медичній спільноті почало лунати основне питання: «Чи вважатимуть колаборантами лікарів, які залишилися працювати на тимчасово окупованих територіях та забезпечують роботу лікарень?»

Офіційна статистика щодо кількості медичних працівників, які були викриті/притягнуті до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність на окупованих територіях, наразі відсутня. В Єдиному державному реєстрі судових рішень (надалі – ЄДРСР) можна віднайти тільки три вирoki, що мають відношення до колабораціонізму в медичній сфері, а саме:

засудження особи, яка під час окупації надала добровільну згоду на обіймання посади в.о. начальника відділу охорони здоров'я мерії м. Бердянська у самопроголошеному, незаконному та підконтрольному окупаційній адміністрації рф органі влади – мерії м.Бердянська;

засудження громадянина України, який добровільно, попередньо узгодивши свої дії з представниками окупаційної влади, запропонував власну кандидатуру та обійняв посаду директора лікарні (усунувши чинного директора від виконання покладених на неї головою міської ради функцій);

засудження особи, яка добровільно зайняла посаду начальника «Департаменту здравоохранения Военно-гражданской администрации Запорожской области».

Як бачимо, наразі поступово формується практика, за якої до кримінальної відповідальності притягують за так званий «адміністративний медичний колабораціонізм» (ч. 5 ст. 1111 КК України).

На практиці це означає, що медичний працівник може нести кримінальну

відповідальність за добровільне зайняття посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих (наприклад, обов'язки по здійсненню керівництва трудовим колективом) та/або адміністративно-господарських функцій (приміром, обов'язки по управлінню майном), у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора (ч. 5 ст. 1111 надалі – КК України). При цьому, потрібно звернути увагу на те, що під поняття окупаційна адміністрація також підпадає і заклад охорони здоров'я.

Тобто, якщо особа (після окупації відповідної території) добровільно пропонує свою кандидатуру та, в подальшому призначається окупантами на посаду керівника департаменту (відділу, управління та ін.) охорони здоров'я або керівника конкретного закладу охорони здоров'я, то вона буде нести кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність.

Цікаво, що у всіх вищенаведених справах основними доказами вини осіб, які виявили бажання співпрацювати з окупантами, були показання свідків (до прикладу, колег), які підтверджували та розповідали про подробиці співпраці з окупантами; публікації з сайтів держави-агресора, в яких повідомлялось про відповідне призначення на посаду винної особи, «накази» окупаційної влади про призначення особи на посаду; копії документів (наказів, клопотань) тощо, які підписала особа на «новій посаді».

Якщо з медичними працівниками, які «виявили бажання просунутись кар'єрними сходами» та зайняти керівну посаду під час окупації, все більш – менш зрозуміло, то виникає питання: «Чи може звичайний лікар, який залишився в окупації та продовжує надавати медичну допомогу (подекуди лікує самих окупантів та отримує при цьому «заробітну плату» в російських рублях) нести кримінальну відповідальність за таку діяльність?»

Відповідь на це питання лежить у площині міжнародного гуманітарного права, а саме положень Женевських конвенцій (Додаткових протоколів до них), в основі яких закладено фундаментальну ідею «нейтралітету», яка

означає, що медичні та рятувальні служби не розглядаються як сторона конфлікту, вони ніби «стоять над бойовими діями». Так, вищезазначена ідея розкривається у наступних положеннях:

«окупаційна держава зобов'язана за допомогою всіх наявних засобів та в співробітництві з державними та місцевими органами влади забезпечувати та підтримувати діяльність медичних та лікарняних установ, а також забезпечити та підтримувати на окупованій території умови задовільні з погляду охорони здоров'я та санітарії... Медичному персоналу усіх категорій буде дозволено виконувати свої обов'язки» (п.1 ст. 56 Конвенції про захист цивільного населення під час війни);

«ні за яких обставин жодна особа не може бути піддана покаранню за виконання нею медичних функцій, сумісних з медичною етикою, незалежно від того, в інтересах якої особи виконуються ці функції». (п.1 ст. 16 Додаткового протоколу до Женевської конвенції від 12.08.1949 року);

Крім цього, не слід забувати про те, що Міжнародний кодекс медичної етики 1949р. встановлює обов'язок для лікаря «завжди пам'ятати про збереження людського життя». Також з огляду на «принцип недискримінації», закладений в основу Женевських конвенцій, неприпустимим є допущення лікарем кількісної нерівності в лікуванні, а так само нерівності в часі (навіть, якщо такий лікар знаходиться на окупованій території). Простими словами це означає, що у виняткових випадках (до прикладу, коли лікар або медсестра немає достатньої кількості ліків) допускається порятунок лише частини хворих, які того потребують та мають більше шансів вижити (подекуди такі ситуації можуть нагадувати «проблему вагонетки»). Якщо ж говорити про нерівність у часі лікування, то згідно міжнародних документів пріоритетність у наданні медичної допомоги дозволяється лише з медичних причин термінового характеру. Це означає, що в тому випадку, якщо лікарям доведеться мати справу з великим напливом поранених, лікарі (незважаючи на

національність), спочатку мають надавати допомогу тим, для кого затримка може бути смертельною або, принаймні, дуже шкідливою. Як бачимо, попри те, що головна мета України в російсько-українській війні – це Перемога над російськими окупантами, в тому числі через виснаження їх людського потенціалу (трьома основними способами: вбивство, поранення, полон), лікарі мають дотримуватись Женевських конвенцій та гуманістичних ідей, що в них закладені, та надавати допомогу пацієнту, незважаючи на його громадянство (приналежність) до тієї або іншої держави, що бере участь в збройному конфлікті.

Окремо слід зазначити, що якщо, приміром, медичний працівник був змушений піти на співпрацю з ворогом (та, до прикладу, очолив медичний заклад) шляхом застосування до нього фізичного та/або психічного примусу це не підпадає під колабораційну діяльність. Наявність або відсутність примусу до особи в кожному конкретному випадку має перевірятись під час досудового розслідування та досліджуватись судом (водночас, збір доказів на окупованій території для доведення застосування до медичного працівника фізичного/психічного примусу може бути утрудненим, до прикладу, свідки такого примусу можуть виїхати, документи можуть бути знищені тощо).

З вищезазначеного можна зробити низку важливих висновків. По-перше, якщо лікар (керівник закладу охорони здоров'я) продовжує належно виконувати свої обов'язки, покладені на нього державою України, то тут не йдеться про колабораційну діяльність. Так само, медичні працівники не можуть нести відповідальність за отримання “заробітної плати” від окупантів, оскільки на тимчасово окупованих територіях можуть бути проблеми з доступом до української банківської системи. По-друге, окупанти (згідно положень Женевських конвенцій) мають забезпечити належні умови та можливості для надання безперервної медичної допомоги на відповідній території. По-третє, норми гуманітарного права, враховуючи «принцип нейтралітету» медичного персоналу, не забороняють надавати медичну допомогу

протилежній стороні (в нашому випадку, російським загарбникам) та нерівність в часі лікування, про що йшлося вище). По-четверте, за колабораційну діяльність в медичній сфері можуть нести кримінальну відповідальність особи, які добровільно, усвідомлено, на шкоду України (її союзникам, громадянам) погодились співпрацювати з ворогом шляхом пропонування свої кандидатури та призначення в подальшому на посаду в окупаційну адміністрацію рф чи заклад охорони здоров'я.

Водночас, потрібно звернути увагу, що лікарі, які продовжують виконувати свої медичні обов'язки не користуються «повним імунітетом» від кримінальної діяльності. Це, в свою чергу, означає, що працівниками правоохоронних органів після звільнення відповідної території має бути надана правова оцінка загальної діяльності особи, а не професійної (приміром, мають виявлятись випадки вчинення лікарями інших злочинів проти основ національної безпеки України, злочинів проти життя та здоров'я особи тощо). Так, за нацистської окупації України (у проміжку часу між 1941-1943 рр.) мала місце трагедія Ігреської психіатричної лікарні – приклад безпрецедентного за тривалістю у часі знищення душевнохворих пацієнтів «медичними засобами» та експериментами (за однією із версій цей злочин вчинив медперсонал закладу за вказівкою гестапо, більшість медичних працівників, які були причетні до цих злочинів було засуджено за зраду Батьківщині та вбивства, а згодом страчено). Якщо припустити, що описана ситуація мала б місце за сучасних умов, то хоча медичні працівники продовжували виконувати свої обов'язки в окупації, однак ці лікарі, з високою ймовірністю відповідали б за пособництво державі-агресору (ст.1112 КК України) та вбивства пацієнтів.

Окремі проблемні питання, що можуть виникнути при притягненні медичних працівників до кримінальної відповідальності за колабораціонізм?

Безперечно, дотримання принципу верховенства права та забезпечення справедливості в суспільстві в цілому можливе лише за умови застосування судами під час

розгляду та вирішення справ законодавчого акта, який відповідає критерію «якості закону». Тобто відповідний акт законодавства повинен мати такі характеристики як: чіткість, точність, зрозумілість, узгодженість, передбачуваність, послідовність та деякі інші. Водночас, Закон №2108-IX від 03.03.2022, яким було введено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність, не відповідає вищенаведеним критеріям. Наведемо декілька прикладів:

1. Складність в розмежуванні колабораційної діяльності (ст. 1111 КК України) та державної зради (ст. 111 КК України): наразі склалася ситуація, коли одні й ті ж дії громадянина України, в тому числі медичного працівника, а саме «добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора» можуть бути кваліфіковані як за ч. 2 ст. 111 КК України (державна зрада в умовах воєнного часу), так і ч. 5 ст. 1111 КК України (колабораційна діяльність). Чіткої межі між державною зрадою та колабораціонізмом немає. Це, в свою чергу, створює загрозу призначення не співмірних покарань за одні й ті ж діяння, порушує принцип правової визначеності в цілому. Формально, одного медичного працівника, який під час окупації очолив медичний заклад та співпрацював з окупантами, можуть засудити за державну зраду до позбавлення волі на 15 років з конфіскацією майна. Іншого ж медичного працівника, який вчинив аналогічні діяння, можуть судити за колабораційну діяльність та призначити йому покарання у вигляді позбавлення волі на 10 років, проте без конфіскації майна (в ч. 5 ст.1111 конфіскація майна – альтернативне покарання, яке може і не призначатись, на відміну від ч.2 ст.111 КК України, де це покарання обов'язкове). Певним чином вирішити цю проблему могло б більш чітке формулювання відмінних ознак складу злочину «колабораційна діяльність» (стаття 1111 КК України) та доповнення положень

ст. 111 КК України фразою «за відсутності ознак колабораційної діяльності».

2. Частина 2 ст.1111 КК України встановлює відповідальність за «добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора». З цього положення випливає, що відповідальність за вказане діяння може настати незалежно від характеру посади, яку займає працівник. Тобто, якщо припустити, що умовна громадянка А. влаштується санітаркою після набрання чинності Законом №2108-IX від 03.03.2022 в «Республіканську клінічну лікарню ім. М. О. Семашко», яка була збудована під час тимчасової окупації АР Крим, то формально вона вже може нести кримінальну відповідальність.

3. Частина 4 ст.1111 КК України, в тому числі встановлює відповідальність за провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором. Медична практика є різновидом господарської діяльності, яка потребує ліцензування. Зважаючи на те, що зміст ч.4 ст. 1111 КК не є досить чітким (не містить критеріїв, які дозволяють відрізнити правомірну поведінку від неправомірної, так само відсутнє будь-яке згадування конкретних мотивів чи мети вчинення кримінального правопорушення) під категорію «провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором» підпадає надання будь-яких послуг (в тому числі медичних) представникам держави-агресора (до прикладу, військовим). Це в свою чергу, створює пряму суперечність з нормами міжнародного права, що згадувались нами вище. Можливим вирішенням цього питання могло б бути визначення вичерпного переліку видів діяльності, які б напряду були б заборонені ч.4 ст.1111 КК України.

Замість висновків

Видається, що питання притягнення медичних працівників до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність має вирішуватись крізь призму міжнародних зобов'язань

України за міжнародними договорами, передусім Женевськими конвенціями, адже в міжнародному праві закріплено принцип добросовісного виконання державою своїх міжнародних зобов'язань (державо-учасниця не може посилатися на положення свого внутрішнього права для виправдання невиконання нею міжнародного договору). Якщо припустити, що норми, які встановлюють відповідальність за колабораційну діяльність так і не будуть вдосконалені, це призведе до численних звернень до Європейського суду з прав людини (в тому числі, звернень медичних працівників) та виплат значних сум компенсацій нашою державою. Для уникнення цього, є нагальна необхідність змін та уточнень до закону про колабораційну діяльність найближчим часом (https://lb.ua/blog/bf_zdorovi_rishennia/584092_medichniy_kolaboratsionizm_shcho_tse_take.html). – 2023. – 13.11).

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Ярослав Притула, перший проректор Українського католицького університету

Більше автономії та відповідальності: як нововведення від МОН вплинуть на вищу освіту

Нещодавно уряд України запропонував на розгляд Верховної ради законопроект, який передбачає зміни у вищій освіті. Прийняття закону може стати ще одним кроком, щоб наблизити українську освіту до європейських стандартів, а українські студенти отримають більше можливостей: самостійно обирати траєкторію, формувати індивідуальний план і регулювати терміни свого навчання.

Як нововведення вплинуть на діяльність українських університетів?

1. Нововведення: студенти самостійно регулюватимуть строки навчання. Новий закон пропонує розподілити навчальне навантаження від 30 до 80 кредитів ЄКТС на рік (раніше – 60 кредитів). Відтак

студенти можуть самостійно їх розподілити й вирішити, за який час хочуть пройти курс.

Історія про те, щоби провчитися на бакалавраті швидше, ніж того вимагає стандартна програма, близька нашому університетові. Молодий Борис Гудзяк перед тим, як поїхати на навчання до семінарії в Римі, якою тоді провадив Патріарх Йосиф Сліпий, мав виконати умову батька – закінчити університет у США. Владика поспішав, бо розумів, що Патріарх уже в літах, однак він хотів вчитися в Римі, поки Йосиф Сліпий був живий. Тож, упродовж 1978-1980 років навчання в США 20-річний юнак здобув подвійний диплом бакалавра: «Я поспішав, і замість запланованих чотирьох років, вчився два, закінчивши екстерном бакалаврат із філософії та біології в Сиракузькому університеті. Оскільки мав сильну мотивацію – вчитися в УКУ в Римі, поки Патріарх Йосиф ще живий», – розповів на одній із зустрічей владика Борис.

Тепер українські здобувачі вищої освіти матимуть схожу можливість. Якщо студент здібний, має ціль і готовий вчитися швидше, то може обрати на бакалавраті трирічне навчання, замість чотирирічного. Зараз для того, щоб стати бакалавром, молода людина має набрати 240 кредитів за 4 роки, тобто 60 кредитів на рік. Чому не спробувати один рік інтенсивно попрацювати та набрати більше? Як тільки студент набирає 240 кредитів, то може кваліфікуватися для того, щоб здати бакалаврську роботу чи кваліфікаційний іспит.

Ми в Українському католицькому університеті розглядаємо варіант впровадження літнього семестру, аби створювати додаткові навчальні можливості для отримання кредитів як для студентів УКУ, так і для охочих з-поза університету.

Водночас я раджу майбутнім абітурієнтам не поспішати й за можливості розтягнути навчання на бакалавраті на 4 роки, ба навіть 5–6. Адже так студенти отримують нагоду під час навчання працювати, волонтерити, поїхати на стажування. Такий досвід формує молоду людину й тому результат може бути значно кращим, ніж стандартна 4-річна навчальна програма.

Однак воєнні реалії вносять свої корективи. У часи Другої світової війни в Сполучених Штатах Америки скоротили навчання в університетах до трьох років. Їм потрібно було швидко готувати спеціалістів, і для цього впровадили літнє навчання. Це може бути можливістю для України в час нинішніх викликів.

Додам, що нововведення щодо самостійного регулювання буде доволі непросто втілити, оскільки до статусу студента в Україні прив'язано багато соціальних пільг. Якщо вони будуть продовжені із 4-х до 6-и років, то це зробить молодих людей ще більшими споживачами соціальних послуг. Тут не лише Міністерство освіти, а й весь уряд має попрацювати, щоб врегулювати це питання справедливо.

2. Нововведення: вибір спеціальності після першого чи другого курсу – міждисциплінарні освітні програми для бакалаврів. Після проходження 60–120 кредитів ЄКТС студенти зможуть вибрати спеціальність у межах широкої галузі.

Український католицький університет уже має досвід створення бакалаврських програм, які дають можливість молодій людині змінити спеціальність після першого року навчання. Гуманітарний факультет УКУ пропонує програму «Artes Liberales», яка об'єднує три бакалаврські програми: історію, культурологію і філологію. Студенти Artes Liberales мають подібний набір курсів на першому році. Якщо немає академічної заборгованості, то з нового навчального року вони можуть переходити з однієї спеціальності на іншу в межах програми. За такою ж моделлю працює і Факультет прикладних наук УКУ: є дві освітні програми зі схожими предметами на першому та другому курсах: «Комп'ютерні науки» і «ІТ та бізнес-аналітика». Після першого чи другого року навчання, молода людина значно краще розуміє, де їй ефективніше розвинути власні таланти, і може обрати відповідну спеціальність.

Уряд пропонує надати кращі можливості використовувати такий механізм. Я ще не бачив деталей, яким чином це буде втілюватись, але очевидним є творення для студентів більш

гнучких траєкторій їхнього навчання. Така студентоорієнтованість, я впевнений, вестиме до ефективнішого навчання студентів та кращого працевлаштування.

3. Нововведення: дистанційна форма навчання замість заочної та вечірньої з 2024 року. Це створить можливість навчатися віддалено без втрати якості освіти.

Навіщо потрібна була заочна форма навчання? Тому що бракувало робочої сили. Держава хотіла, щоб люди і вчилися, і працювали одночасно. Єдиним способом це організувати була «заочка», коли студент у визначений час приїздить в університет на тиждень-два раз на семестр чи на рік. А далі – самостійно вчиться вдома. Однак технології рухаються вперед.

Дистанційне чи гібридне навчання – набагато прогресивніший та ефективніший спосіб здобувати освіту, бо завдяки технологіям можна бути віртуально присутнім на звичних для стаціонарної форми заняттях. На мою думку, заміна заочної форми – позитивний крок від міністерства, який відповідає на виклики часу. Зрозуміло, що багато залежить від впровадження цієї реформи університетами – як вищі імплементують дистанційне навчання, як організують періодичні очні зустрічі. Тут є багато цікавого, над чим можна працювати.

Впровадження змін та реформ – це завжди непросто. Завжди є так звані адоптери (від англ. adopter), першопрохідці, які пробують, чи справді нова технологія працює: чи навчання стає ефективніше, чи студенти стають професійнішими. Якщо будуть перші позитивні зміни, тоді більше університетів будуть готовими пробувати і впроваджувати їх. Моя порада кожному університетові – спробувати, поекспериментувати. Не треба впроваджувати все й одразу – знайдіть ті програми, команди, факультет, які готові на експеримент.

4. Як певні нововведення уже працюють сьогодні?

В Українському католицькому університеті ми готові до експериментів. Зараз обговорюємо та експериментально впроваджуємо на кількох програмах однаково сітку кредитів, одночасно зменшуючи кількість курсів, які студент вивчає

впродовж семестру. Це дозволить здобувачам освіти більше концентруватися на специфічних курсах, аби вивчати їх глибше. Відповідно викладач, який матиме менше предметів для викладання зате більших за обсягом, також зможе приділити більше уваги кожному предмету та кожному студентові. Ми хочемо не просто регулювати навантаження викладачів та студентів, а творити такий дизайн навчального процесу, де кожен учасник усвідомленіше бере на себе відповідальність вчити та вчитись.

Ми бачимо цю вправу як перший крок до ширшої моделі Liberal Arts освіти в нашому університеті. Така модель, завдяки уникненню початкової надмірної спеціалізації, дає можливість розглядати будь-яку проблему з ширшого спектра релевантних точок зору; дозволяє студентам розвинути вміння адаптуватися до світу, який швидко змінюється; забезпечує можливість усвідомлено визначитися з покликанням і подальшою професійною спеціалізацією.

Нововведення від команди МОН свідчить про те, що міністерство є відкритим до реформ. Університетське академічне середовище доволі консервативне і впроваджувати зміни тут доволі непросто. Для цього потрібно мати велику відвагу та сміливість. Тож дякую команді Міністерства освіти і науки України за те, що вона не боїться брати відповідальність за такі потрібні реформи для української вищої освіти (https://zaxid.net/bilshe_avtonomiyi_ta_vidpovidalnosti_yak_novovvedennya_vid_mon_vplinut_na_vishhu_osvitu_n15744509). – 2023. – 14.11).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Наталя Антонюк, заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, Іванна Новаковська, помічник судді, спеціально для «Судово-юридичної газети»

Повноваження прокурорів та слідчих у межах виділеного або об'єднаного кримінальних проваджень

Суд касаційної інстанції неодноразово вирішував проблематику щодо форми рішення, за яким певного прокурора чи слідчого уповноважено на проведення досудового розслідування, та сформулював щодо неї сталі висновки, які необхідно враховувати.

Тривалий час питання визначення повноважень слідчого та прокурора не втрачає своєї актуальності.

За загальним правилом прокурор, який здійснюватиме повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, визначається керівником відповідного органу прокуратури після початку досудового розслідування. У разі необхідності керівник органу прокуратури може визначити групу прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у конкретному кримінальному провадженні, а також старшого прокурора такої групи, який керуватиме діями інших прокурорів (ч. 1 ст. 37 КПК України).

Щодо повноважень слідчого чи групи слідчих, то згідно з п. 1 ч. 2 ст. 39 КПК України керівник органу досудового розслідування уповноважений визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою – визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих.

Суд касаційної інстанції неодноразово вирішував проблематику щодо форми рішення, за яким певного прокурора чи слідчого уповноважено на проведення досудового розслідування, та сформулював щодо неї сталі висновки, які необхідно враховувати насамперед судам під час прийняття ними судових рішень, а також органам досудового розслідування та прокуратурі в ході здійснення досудового розслідування.

У постанові об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 14 лютого 2022 року у справі № 477/426/17 сформульовано висновок про те, що постанови керівника органу досудового розслідування про визначення слідчого або групи слідчих, старшого групи слідчих, які здійснювали досудове розслідування, можуть бути надані прокурором та оголошені під час судового

розгляду у випадку, якщо під час дослідження доказів в учасників провадження виникне сумнів у їх достовірності, з огляду на те, що ці докази було зібрано неуповноваженими особами.

Якщо в суді першої інстанції це питання не ставилось, а виникло під час апеляційного чи касаційного розгляду, такі процесуальні документи можуть бути надані суду апеляційної чи касаційної інстанцій в межах перевірки доводів, викладених в апеляційній чи касаційній скаргах.

Запропонований підхід є цілком виправданим.

Адже процесуальні документи, які стали підставою для здійснення досудового розслідування уповноваженими особами, не є документами у розумінні ч. 2 ст. 99 КПК України, оскільки не містять зафіксованих та зібраних відповідними суб'єктами фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб або групи осіб.

Положеннями КПК, зокрема ч. 2 ст. 84, чітко врегульовано питання про те, що процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Джерела доказів та процесуальні документи, які стали підставою для їхнього збирання, необхідно розрізняти і в жодному випадку не ототожнювати. Судове рішення за наслідками розгляду пред'явленого обвинувачення приймається саме на основі доказів, а процесуальні документи, за якими слідчого, групу слідчих, прокурора чи групу прокурорів уповноважено на здійснення досудового розслідування є підставою для твердження про те, що саме ці особи вправі його проводити.

У судовій практиці щоразу актуалізується питання щодо визначення повноважень слідчих чи прокурорів у випадках виділення чи об'єднання кримінальних проваджень.

З цього приводу вже сформована практика касаційного суду.

Зокрема із судових рішень вбачається, що:

у разі виділення кримінального провадження із іншого, ті ж прокурори та слідчі, які мали процесуальні повноваження на здійснення дій

у межах первинного провадження, зберігають свої повноваження у межах виділеного провадження;

у разі об'єднання кримінальних проваджень за відсутності нової постанови про визначення групи прокурорів або слідчих, ті прокурори та слідчі, які були повноважними у межах окремих проваджень, вважаються такими, що й надалі мають повноваження у межах об'єднаного кримінального провадження.

До прикладу, у справі № 206/4419/17 слідчому було доручено проведення досудового розслідування в одному кримінальному провадженні, як і визначено прокурора у ньому, та визначено старшим групи слідчих в іншому, як і прокурора – старшим групи прокурорів. Згодом прокурор об'єднав обидва кримінальні провадження. Апеляційний суд визнав усі докази недопустимими, оскільки, за його переконанням, вони були зібрані неуповноваженими особами, так як матеріали справи не містили постанов про визначення слідчого (групи слідчих) та прокурора (групи прокурорів) саме в об'єднаному кримінальному провадженні.

Касаційний суд в ході розгляду вказаної справи у постанові від 10 листопада 2022 року з урахуванням наданих під час касаційного розгляду постанов вказав, що оскільки слідчий був уповноважений на проведення досудового розслідування, а прокурор – на здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням в рамках обох кримінальних проваджень, то після їх об'єднання в одне провадження немає необхідності приймати нові постанови про призначення слідчого та прокурора.

В інших розглянутих судом касаційної інстанції справах аргументи сторін були подібними.

Зокрема, у постанові від 27 березня 2023 року у справі № 146/1683/18 касаційний суд звернув увагу на те, що постановою було призначено групу прокурорів та визначено старшого групи прокурорів. Надалі з кримінального провадження було виділено матеріали кримінального провадження. Оскільки повноваження прокурора були визначені

у первинному провадженні відповідною постановою, то для констатації здійснення повноважень прокурором за положеннями ст. 37 КПК України у виділеному кримінальному провадженні цього факту достатньо.

У справі № 382/646/19 суд касаційної інстанції не погодився з позицією апеляційного суду, згідно з якою при виділенні матеріалів досудового розслідування в окреме кримінальне провадження необхідно знову призначити слідчого (групу слідчих) та прокурора (групу прокурорів) у виділеному кримінальному провадженні.

Касаційний суд дійшов висновку про те, що положеннями КПК, у тому числі ст. 217 КПК, не передбачено повторного призначення слідчого або прокурора у кримінальному провадженні, яке було виділено або об'єднано з іншим, якщо після початку досудового розслідування вже було визначено слідчого чи групу слідчих для його проведення (постанова від 26 вересня 2023 року).

Озвучені у цій статті підходи до проблематики повноважень слідчого (групи слідчих) та прокурора (групи прокурорів) у виділених чи об'єднаних кримінальних провадженнях є логічними.

Саму ж процедуру виділення матеріалів кримінального провадження слід розглядати крізь призму співвідношення частини (виділене кримінальне провадження) з цілим (первинне кримінальне провадження, з якого виділено інше). В об'єднаних кримінальних провадженнях відбувається «сполучення» за певним критерієм кількох проваджень та їхнє одночасне розслідування вже уповноваженими до цього особами.

Насамкінець варто зазначити, що основним завданням слідчих, такі прокурорів є здійснення ефективного розслідування кримінальних правопорушень з тим, аби притягнути винну особу до кримінальної відповідальності. Безумовно, повноваження вказаних осіб мають підтверджуватися від самого початку здійснення ними досудового розслідування. Натомість, якщо такі повноваження вже були попередньо визначені, то як у виділеному, так і в об'єднаному кримінальному провадженні, аби

у сторони не виникало сумнівів щодо здійснення досудового розслідування неуповноваженими особами, рішення про визначення слідчого (групи слідчих) та прокурора (групи прокурорів) необхідно надавати відразу після порушення цього питання під час судового розгляду, або ж апеляційного чи касаційного розглядів (<https://sud.ua/uk/news/blog/285921-povnovazhennya-prokuroriv-ta-slidchikh-u-mezhakh-vidilenogo-abo-obyednanogo-kriminalnikh-provazhen>). – 2023. – 16.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Воєнний стан і мобілізація до 14 лютого, військове ПДФО на дрони, боєприпаси та артилерійські системи, безоплатне лікування військових у державній лікарні Феофанія, спрощення обігу гуманітарної допомоги, розширення повноважень місцевою влади вирішувати проблему житла для ВПО – детально про усі 24 прийнятих Верховною Радою закони 8 листопада

1. Законом 10037, прийнятим в цілому, перерозподіли військовий ПДФО, який сплачувався до місцевих бюджетів: з 1 жовтня 2023 року у пропорції 50%/50% на закупівлю дронів (Держспецзв'язку) / військової техніки, артилерійських систем та боєприпасів (Міноборони), з 1 січня 2024 року у пропорції 45%/45%/10% на виробництво дронів (Держспецзв'язку) / військової техніки та боєприпасів (Мінстратегпром) / кожній бойовій бригаді на швидке посилення своєї обороноздатності.

2-3. Законами 10211 та 10212, прийнятими в цілому, продовжили воєнний стан в Україні та загальну мобілізацію до 14 лютого 2024 року.

4. Законом 0217, прийнятим в цілому, ратифікували Угоду між урядами України та Молдови про будівництво автодорожнього прикордонного мостового переходу через річку Дністер в районі населених пунктів Ямпіль – Косеуць.

5. Законом 0225, прийнятим в цілому, Україну приєднали до угоди про Реєстр збитків, завданих агресією РФ проти України.

6. Законом 0229, прийнятим в цілому, ратифікували Угоду між урядами України та Швеції щодо обміну та взаємної охорони інформації з обмеженим доступом.

7. Законом 0226, прийнятим в цілому, ратифікували Угоду між Україною та ЄС для участі України у Механізмі цивільного захисту ЄС та у сфері попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, в тому числі, військового характеру.

8. Постановою 9605 поширили дію постанови ВР про забезпечення належним медичним обслуговуванням військовослужбовців, які зазнали ушкодження здоров'я від 2014 року, на всіх військовослужбовців, які брали участь у забезпеченні оборони України після початку повномасштабного вторгнення, та надали таким військовослужбовцям, в т.ч. що служать у ГУР МО, право на безоплатне медичне обслуговування у лікарні «Феофанія» та інших медзакладах Державного управління справами.

9. Направили на доопрацювання законопроект 9676, який передбачає врегулювати передачу земель для Національного військового меморіального кладовища із можливістю перепоховання Героїв України, нагороджених з 2014 року (очікується, що це буде у Гатному).

10. Законопроектом 9600, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували встановити мінімальний обсяг виконання наукової роботи науково-педагогічним працівником (500 годин на рік) та максимальне навантаження на одну ставку на педагогічного працівника (900 годин на рік), а також визначити стаж педагогічної та науково-педагогічної роботи у ВНЗ працівників, в тому числі, з науковим ступенем/вченим званням.

11. Законом 10092, прийнятим в цілому, скасували набір вступників для здобуття ступенів бакалавра та магістра за вечірньою та заочною формами, встановили не проводити у 2024 році набір вступників на навчання для здобуття ступеня вищої освіти молодшого бакалавра, а конкурсний відбір на навчання для здобуття інших ступенів вищої освіти

– здійснювати за результатами зовнішнього незалежного оцінювання 2021 року та/або вступних випробувань 2022 – 2024 року.

12. Законом 9046, прийнятим в цілому, включили до переліку обов'язкових предметів для проходження ДПА історію України та іноземні мови (крім мови держави-агресора), а також доповнили державні стандарти для усіх учнів, що завершують здобуття повної загальної середньої освіти, необхідністю знати історію України, володіти іноземною мовою (крім RU) та мати необхідний рівень математичної компетентності.

13. Постановою 7715 встановили межі міста Сміла Черкаської області.

14. Законом 9274, прийнятим в цілому, визначили повноваження судової влади, СБУ та інших держорганів у сфері цивільного захисту, завдання Єдиної державної системи цивільного захисту, а також удосконалили регулювання створення фонду захисних споруд цивільного захисту та укриття у ньому населення, проведення евакуації, хімічного та радіаційного захисту, забезпечення пожежної та техногенної безпеки, охорони життя та здоров'я людей.

15. Законом 4634, прийнятим в цілому, посилили кримінальну відповідальність за службу недбалість, якщо вона спричинила смерть людини, – до 8 років в'язниці з позбавленням права обіймати певні посади до 3 років та зі штрафом до 85 тис грн.

16. Законом 9141, прийнятим в цілому, зобов'язали компетентні органи, а не заявників, самостійно збирати документи, необхідні для набуття статусу ветеранів війни військовослужбовцям, особи з інвалідністю та члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника та Захисниці України.

17. Законопроектом 10062, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували вдосконалити ведення Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів, в тому числі внесення до нього інформації держорганами та використання цього Реєстру для оформлення документів військового обліку громадян.

18. Законопроектом 9681, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували

спростити процедуру набуття статусу учасника бойових дій на основі інформаційних обмінів між різними реєстрами, а також запровадити Єдиний реєстр військовослужбовців, володільцем якого буде Міноборони, а розпорядниками – Генеральний штаб ЗСУ, МВС, СБУ та СЗР.

19.Законом 9310, прийнятим в цілому, уповноважили органи місцевого самоврядування формувати фонди тимчасового житла для ВПО шляхом викупу, оренди, будівництва житла, реконструкції будинків і гуртожитків, переобладнання нежитлових приміщень у житлові, передачі житла в комунальну або державну власність, капремонті об'єктів житлового фонду, а також зняли 6-місячне часове обмеження на безоплатне тимчасове проживання ВПО (за умови оплати комун.послуг) у період дії воєнного стану.

20.Законом 9568, прийнятим в цілому, спростили порядок надання субсидії розповсюджувачам видавничої продукції, а також змінили реалізацію програми надання щорічної натуральної допомоги у вигляді сертифіката на придбання книг, запровадивши використання для цього Єдиного державного веб-порталу електронних послуг.

21.Законом 9111, прийнятим в цілому, уповноважили Уряд встановлювати спрощений порядок обліку, звітування, реєстрації та визнання товарів гуманітарною допомогою, у т.ч. за декларативним принципом, розширили підстави та перелік отримувачів та набувачів такої допомоги в умовах воєнного стану, врегулювали статус завезених для потреб ЗСУ транспортних засобів.

22-23. Законами 9287 та 9288, прийнятими в цілому, змінили порядок прийняття спадщини (в тому числі на окупованих територіях або територіях, де ведуться бойові дії), повернули правило відкриття спадщини за останнім місцем проживання спадкодавця або місцезнаходження майна.

24.Законом 9666, прийнятим в цілому, скасували законодавче обмеження розподілу чисельності Держспецзв'язку на військовослужбовців та цивільних в межах

загальної чисельності 7500 осіб (https://censor.net/ua/blogs/3454329/voyennyi_stan_i_mobilizatsiya_do_14_lyutogo_viyiskove_pdfo_na_drony_boyeprypasy_ta_artyleryyski_systemy). – 2023. – 08.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Держбюджет-2024 із 1,7 трільйона на оборону та 470 мільярдів на соціалку, послаблення з 1 грудня мораторію на перевірки підприємців на вимогу МВФ, відставка Міністра спорту, формування Дорадчої групи експертів з конкурсу на посади суддів Конституційного суду – детально про усі 9 прийнятих законів 9 листопада

1.Законом 10016-д, прийнятим в цілому, відновили з 1 грудня 2023 року можливість проведення документальних планових податкових перевірок як у довоєнний час щодо підприємців сфери підакцизної продукції (алкоголь, табак, паливо), грального бізнесу, фінансових та платіжних послуг, нерезидентів, платників податку на прибуток та ПДВ, які сплачують на $\geq 50\%$ менше ніж в середньому по галузі, які мають дебіторку у 2 рази більшу ніж кредиторка, а також з річним доходом ≥ 10 млн грн (крім ФОПів 1-2 груп).

2.Законопроектом 9627, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували на час воєнного стану та протягом п'яти років з дня його закінчення зменшити строк зміни цільового призначення земельних ділянок з нинішніх 12–36 місяців до 1,5 місяця за рішенням власника землі без розроблення документації із землеустрою на підставі мотивованого висновку органу містобудування та архітектури.

3.Законом 10064, прийнятим в цілому, встановили зменшувати чистий прибуток державних підприємств, з якого сплачуються дивіденди, на суму доходів (або збільшувати на суму витрат), що виникли у зв'язку з отриманням об'єктів права власності рф та її

резидентів, з урахуванням суми боргу, право вимоги за яким примусово вилучено як об'єкт права власності РФ та її резидентів.

4.Законопроектом 9451, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували встановити, що засуджені до позбавлення волі, передані в Україну для відбування покарання, а також стосовно яких було прийнято рішення про їх видачу в Україну (екстрадицію), відбували покарання у колоніях згідно з переліком, який затверджується Міністром, а підозрювані та обвинувачені, щодо яких було прийнято рішення про їх видачу в Україну (екстрадицію), утримувалися окремо від інших осіб, які перебувають під вартою.

5-6. Постановами 10231 та 10232 призначили Кузнецову Наталію Семенівну (академіка Академії правових наук, почесного доктора НАНУ, викладача Київського університету ім.Шевченка) членом, а Шакуна Василя Івановича (академіка Академії правових наук, професора Національної академії внутрішніх справ) заступником члена Дорадчої групи експертів, яка оцінюватиме моральні якості і рівень компетентності у сфері права кандидатів на посаду суддів Конституційного Суду України (таким чином заповнивши останню вакансію у складі цієї групи).

7.Постановою 10233 відправили у відставку Міністра молоді та спорту України Вадима Гутцайта.

8. Законом 10000 про Державний бюджет України на 2024 рік, прийнятим в цілому, затвердили головний кошторис країни на наступний рік із такими основними показниками: доходи Держбюджету 1,7 трлн грн, видатки 3,3 трлн, повернення кредитів 15 млрд, надання кредитів 45 млрд, дефіцит 1,5 трлн, зовнішні запозичення 1,6 трлн грн, внутрішні запозичення (розміщення ОВДП) 526 млрд грн, надходження від приватизації 4 млрд, граничний обсяг держборгу на 31.12.24 – 7,4 трлн, в т.ч. гарантованого державою 451 млрд грн, мінімальна зарплата – з 1 січня 7100 грн (+400 грн), з 1 квітня – 8000 грн (+900 грн), прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць – 2920 грн (+331 грн), для дітей віком до 6 років – 2563 грн, віком від 6

до 18 років – 3196 грн, для працездатних осіб – 3028 грн, для осіб, які втратили працездатність – 2361 грн, прогнозний середньорічний курс гривні – 41,4 грн/1 долар США. Бюджет розраховано на таких макропоказниках: зростання ВВП +4,6%, інфляція 9,7%, середньорічний курс долара складе 40,7 грн.

9. Постановою 10222 затвердили кошторис Верховної Ради на 2024 рік із загальним обсягом видатків 2,9 млрд грн. (https://censor.net/ua/blogs/3454585/derjbyudjet2024_iz_17_trylyiona_na_oboronu_ta_470_milyardiv_na_sotsialku_poslablennya_z_1_grudnya_moratoriyu). – 2023. – 09.11).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Дмитро Луспеник, Наталія Сакара, судді Верховного Суду, науковці-процесуалісти, спеціально для «Судово-юридичної газети»

Нарадча кімната: надмірний формалізм чи запорука справедливого судового розгляду

Чому запропоноване законопроектом 9445 усунення правила щодо ухвалення судового рішення в нарадчій кімнаті є взагалі недоречним, а наразі – не на часі.

Карантин коронавірусу, а в подальшому російська агресія проти України та запровадження воєнного стану мають наслідком переосмислення багатьох повсякденних речей, присутніх в житті кожної людини. Однією з основних проблем, яка постає перед сучасним українським суспільством, є пристосування способу життя до сучасних реалій, що полягає в першу чергу в забезпеченні максимальних заходів безпеки, однак, при цьому, при збереженні можливостей реалізовувати повсякденні потреби у звичному режимі.

Не є виключенням й судова гілка влади. Перед судами постало завдання здійснювати правосуддя в умовах «обмеженого контакту» між учасниками судового процесу, але, при цьому, при максимальному збереженні традиційних цінностей судочинства та забезпеченні прав людини. Наведене стало

одним з поштовхів до більш активної діджиталізації судочинства. Так, учасники справи почали заохочуватися до участі в судових засіданнях в режимі відеоконференції, у сторін з'явилася можливість, використовуючи ЕСІТС, як звернутися до суду в електронній формі, так і ознайомитися з матеріалами справи, не приходячи безпосередньо до приміщення суду. На тлі цього останнім часом все частіше почали обговорюватися перспективи запровадження так званого «дистанційного правосуддя», а не лише дистанційного розгляду справ. При цьому, незважаючи на запровадження воєнного стану та військові дії, складну економічну ситуацію в Україні продовжують відбуватися реформи, спрямовані на максимальну гармонізацію та адаптацію національного законодавства до законодавства ЄС, підвищення доступності та удосконалення системи правосуддя.

Наведене, на наш погляд, стало поштовхом до розробки проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень» (№ 9445 від 30.06.2023 року) (надалі – законопроект), внесеного на розгляд Верховної Ради України. На думку його авторів, інститут «нарадчої кімнати», який наразі є невід'ємною частиною відкритого судового процесу, станом на умови сьогодення має вигляд надмірного формалізму та не відповідає ані меті запровадження терміну «таємниця нарадчої кімнати», яка насамперед має передбачати заборону втручання та впливу на прийняття судового рішення, ані суті судової діяльності, яка передбачає здійснення ефективного правосуддя в розумні строки. Він спрямований на зміну положень процесуального законодавства, пов'язаних із порядком ухвалення та проголошення судових рішень шляхом відмови від виходу суду до нарадчої кімнати та заміщення «таємниці нарадчої кімнати» на «таємницю ухвалення судового рішення».

Разом з тим, на даний час в правовій спільноті відсутня єдина позиція: чи схвально ставитися до запропонованих змін та ратувати за їх прийняття, чи все ж таки наполягати

на залишенні існуючого порядку ухвалення судових рішень. Так, як і автори вказаного законопроекта, деякі правники вважають, що норми про нарадчу кімнату виглядають застарілими, оскільки одноосібному судді нарадча кімната абсолютно не потрібна, тим більше, що процесуальні норми дозволяють за результатами розгляду справи оголосити лише вступну та резолютивну частини судового рішення, для підготовки яких не слід видалятися до нарадчої кімнати, а вже потім суддя може викласти повний текст. Інші ж, навпаки, наполягають, що лише дотримання порядку ухвалення судових рішень в нарадчій кімнаті є гарантією незалежності та непередженості суддів, дозволяє забезпечити законність та обґрунтованість судових рішень, досягнути мети, що стоїть перед судочинством, у зв'язку з чим існуючі правила мають бути збережені.

У зв'язку з наведеним, ми, судді Верховного Суду, які доволі тривалий час займаються наукою процесуального права, вбачаємо за можливе висловити свою позицію з цього приводу. Маємо надію, що наші думки будуть враховані при обговоренні вказаного законопроекту.

По-перше, ухвалення судових рішень в нарадчій кімнаті є безумовною гарантією незалежності та неупередженості суддів, які є необхідними складовими права на справедливий судовий розгляд.

Так, як свідчить практика Європейського суду з прав людини серед критеріїв, за якими конкретний орган оцінюється як незалежний, є не лише наявність гарантій проти зовнішнього впливу, що проявляється у тому, щоб судді були звільнені від зовнішнього тиску як з боку інших гілок влади, представників судової влади, сторін, але й також наявність зовнішніх атрибутів незалежності конкретного судді. У цьому контексті розуміння «незалежності» наближується до «об'єктивної неупередженості», яка стосується структурних питань організації діяльності суддів під час здійснення судочинства та повинна проявлятися у відсутності будь-яких законних сумнівів у тому, що її забезпечено та гарантовано. При її оцінці враховуються факти, які хоча й не

залежать від поведінки судді, але можуть змусити сумніватися у його неупередженості. Мова йде про те, що відправлення правосуддя має не лише бути неупередженим, але сприйматися таким з точки зору стороннього спостерігача, у громадськості не повинно бути сумнівів щодо цього. Наведеному, на наш погляд, як раз і сприяє дотримання особливого порядку ухвалення судових рішень в нарадчій кімнаті, куди суддя видаляється одразу після заслуховування судових дебатів, унеможливаючи контакти та зовнішній вплив ззовні.

По-друге, нарадча кімната – це спеціально обладнане приміщення, доступ до якого заборонений будь-якій особі, крім суддів (чи колегії, чи одноосібного судді), що входять до складу суду, який розглядав справу. При цьому визначальним, на наш погляд, для характеристики того чи іншого приміщення як «нарадчої кімнати» є його обладнання всім необхідним для того, щоб у суду була технічна можливість проаналізувати матеріали справи, зосередитися на ухваленні судового рішення та мати можливість його виготовити за обмеженого доступу саме в цей момент сторонніх осіб до нього. Звісно, чинні норми процесуального права спрямовують на те, що це має бути приміщення, яке спеціально обладнане лише для цієї мети та не може використовуватися за іншим призначенням, що є необхідним і має місце в багатьох судах.

По-третє, нарадча кімната є беззаперечно дієвим та необхідним інструментом при колегіальному розгляді справи, оскільки дозволяє суддям, які входять до складу колегії, зібратися в одному приміщенні для обговорення обставин справи та ухвалення судового рішення. При цьому останні, мають впевненість та переконання в тому, що не лише ніхто не втрутиться в процес обговорення обставин справи, але й не набуде розголосу думка кожного, висловлена в процесі такої наради.

По-четверте, видалення суду до нарадчої кімнати, як вже зазначалося, відбувається безпосередньо після судових дебатів, що, крім мети збереження ясності сприйняття

всього того, що відбулося в судовому засіданні, дозволяє уникнути шаблонності справ, забезпечити індивідуальний підхід щодо її вирішення, можливість зосередитися на окремих деталях. Саме у зв'язку з цим дотримання правила щодо певної процедури ухвалення судового рішення має зберігатися й для випадків, коли розгляд справи здійснюється судом у складі одноосібного судді. У цьому випадку вказане дозволяє судді (колегії суддів) усамітнено подумати, не відчуваючи жодного впливу. Адже навіть ухвалення вступної і резолютивної частин судового рішення негайно після судового розгляду є, по суті, під «впливом» емоцій учасників справи. Суддя у нарадчій кімнаті повинен спокійно «відкинути» все зайве і ухвалити зважене, справедливе судове рішення.

Так, наведене обмежує суддю від спілкування з сторонніми особами й, відповідно, не лише виключає можливість впливу на них, а й створює додаткові зобов'язання відсторонитися від «власних та сторонніх проблем» та зосередитися виключно на процесі усунення стану невизначеності, який існує між учасниками процесу, та ухвалити судове рішення, керуючись внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. При цьому суддя повинен не лише сформулювати кінцевий результат, а й віднайти з врахуванням обставин справи та наявних в матеріалах доказів його логічне з точки зору норм права та зрозуміле для учасників справи обґрунтування. Незважаючи на те, що після виходу з нарадчої кімнати може бути проголошена лише вступна та резолютивна частини судового рішення, але вже в цей момент має бути наявне чітке усвідомлення щодо мотивування досягнутого результату, оскільки після проголошення судового рішення зміни не підлягає.

По-п'яте, виявляються сумнівними замисли авторів законопроекту, що скасування виходу суду до нарадчої кімнати пришвидшить процес відправлення правосуддя й буде сприяти дотриманню розумних строків судового розгляду. Так, по закінченню розгляду справи

по суті суддя в будь-якому випадку повинен мати час оцінити докази з метою ухвалення виваженого судового рішення, на яке не можуть впливати емоції учасників справи, виявлені ними під час судових дебатів, й ті декілька хвилин, які він витрачає на те, щоб дійти до нарадчої кімнати, істотно на загальний час не вплинуть. У той же час учасники справи після оголошення того, що суд видається до нарадчої кімнати, мають впевненість, що вони отримують очікуваний ними протягом розгляду справи результат по виходу суду з нарадчої кімнати.

Хотілося б наголосити, що ми не заперечуємо необхідності у пришвидшенні розгляду справ особливо деяких категорій, однак, наведене не може відбуватися за рахунок обмеження конституційних гарантій, максимально наближених до європейських стандартів відправлення правосуддя. Наведене має відбуватися за рахунок пошуку нового процесуального інструментарію, як-то розширення суддівської дискреції у вирішенні окремих процесуальних питань.

По-шосте, вбачається, що запропоновані зміни створюють певну небезпеку дотримання вимог щодо справедливого та публічного судового розгляду. Так, незалежно від зайнятості судді учасники процесу вправі очікувати на отримання мотивованого судового рішення, з якого буде зрозумілим, чому відкинуті ті чи інші аргументи кожної сторони, суд надав перевагу одним доказам перед іншими тощо. Закінчення розгляду справи лише проголошенням вступної та резолютивної частини без складання в подальшому повного тексту судового рішення має наслідком порушення права на публічний розгляд справи, про що вже зазначав Європейський суд з прав людини.

По-сьоме, що, на наш погляд, є останнім, але не менш важливим аргументом на підтримку позицій щодо недоцільності запропонованих змін. Скасування вимоги щодо ухвалення судових рішень в нарадчій кімнаті може призвести до зниження довіри до судової гілки влади, яка такими важкими зусиллями зараз відновлюється, та справедливості самих судових рішень, оскільки з точки зору стороннього

спостерігача під загрозою опиняться гарантії незалежності та неупередженості суддів. Існування правила щодо особливого порядку ухвалення судових рішень для нашої правової системи було традиційними протягом достатнього тривалого проміжку часу.

Навряд чи доцільним є проведення певного «спрощення» процедур судочинства особливо в умовах воєнного стану, що прямо заборонено частиною другою статті 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», згідно з якою скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється.

У зв'язку з наведеним, на наш погляд, усунення правила щодо ухвалення судового рішення в нарадчій кімнаті є взагалі недоречним, а наразі – взагалі не на часі (<https://sud.ua/uk/news/blog/285980-naradchakimnata-nadmirniy-formalizm-chi-zaporuka-spravedlivogo-sudovogo-rozglyadu>). – 2023. – 17.11).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Сергій Захарін, державний секретар Міністерства освіти і науки України (2021 – 2023), доктор економічних наук, професор.

Сергій Захарін: кількість освітніх реформ – захмарна

Українське суспільство майже щоденно дізнається про новітні освітні ініціативи, які деякі публічні особи на донорських конференціях гучно називають реформами.

Кількість освітніх реформ – захмарна.

Новий перелік предметів НМТ. Нові правила акредитації. Нові освітні стандарти. Освітні гранти. Освітні кредити. Освітні ваучери. Візія майбутнього розвитку освіти і науки України. 1700 освітніх експертів і освітніх експерток, які «записалися на платформі». Національна програма розвитку освіти. Оновлені механізми розподілу державного замовлення. Корпоратизація і приватизація. Формула фінансування університетів. Новий механізм апробації навчальної літератури.

Новий перелік спеціальностей. Нові моделі ЄДКІ. Новий механізм надання академічної відпустки.

Науковий цирк. Індикативна собівартість. Примусове відпрацювання. Об'єднання університетів. Роз'єднання університетів. Закриття філій. Закриття коледжів. Зменшення навчального навантаження. Скасування заочної освіти. Альтернативні послуги у сфері дошкільної освіти. Скорочення науково-педагогічних працівників. Урегулювання годин, витрачених на наукову роботу. Експеримент про наглядові ради закладів вищої освіти. Новий порядок призначення ректорів. І багато-багато іншого.

Майже кожна «епохальна реформа» супроводжується міцною рекламно-інформаційною кампанією. Окрім оголошень, розмічених на сайті профільного міністерства, можна побачити купу інших активностей: постики в соціальних мережах, яскраві відосики, сюжети на рейтингових каналах, різнокольорова інфографіка, файні чат-боти, донорські конференції, розлогі інтерв'ю на сайтах певного стибу.

У пересічного читача може скластися враження, що ось тільки зараз нарешті почалася активна робота в царині формування освітньої політики. А все, що робилося раніше – то було мляве і сіре.

Автор цих рядків пропонує керуватися не лише емоціями, а ще й здоровим глуздом. Так, це важко. Але можливо.

Перше, що кидається в очі – активність громадського обговорення тих або інших освітніх ініціатив є, на мій погляд, удаваною. Чому? Тому що громадське обговорення не обмежується одним лише розміщенням оголошення на сайті. Зверніть увагу: звіти про результати такого обговорення з якогось дива не оприлюднюються.

До речі, складання звіту – це не чиясь забаганка. Орган державної влади зобов'язаний складати та оприлюднювати звіт про результати громадського обговорення, це передбачено Порядком проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженим

постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 (з подальшими змінами).

Приписами пункту 20 цього Порядку передбачено, що за результатами публічного громадського обговорення, електронних консультацій з громадськістю органи виконавчої влади готують звіт, в якому зазначається:

найменування органу виконавчої влади, який проводив обговорення;

зміст питання або назва проєкту акта, що виносилися на обговорення;

інформація про осіб, що взяли участь в обговоренні;

інформація про пропозиції, що надійшли до органу виконавчої влади за результатами обговорення, із зазначенням автора кожної пропозиції;

інформація про врахування пропозицій та зауважень громадськості з обов'язковим обґрунтуванням прийнятого рішення та причин неврахування пропозицій та зауважень;

інформація про рішення, прийняті за результатами обговорення.

У пункті 21 Порядку встановлено, що звіт про результати публічного громадського обговорення та електронних консультацій з громадськістю орган виконавчої влади в обов'язковому порядку доводить до відома громадськості шляхом оприлюднення на своєму офіційному веб-сайті, урядовому веб-сайті «Громадянське суспільство і влада» (у разі проведення електронних консультацій з громадськістю на зазначеному веб-сайті) та в інший прийнятний спосіб не пізніше ніж через два тижні після прийняття рішень за результатами обговорення.

Широкій громадськості про результати громадського обговорення освітніх ініціатив нічого не відомо. Які пропозиції надійшли? Які з них враховані? Які відхилені? Якщо відхилені – то чому? Чи опрацьовано всі пропозиції? Яка кінцева редакція документу? Чомусь на ці питання публічних відповідей немає.

Допоки публічних відповідей немає – можна вважати, що громадське обговорення не завершено.

А відтак справедливо ставити питання: якщо обговорення в повному обсязі не відбулося –

то чи є реформа справедливою, виваженою і завершеною?

Мені дуже подобається словосполучення «доказова медицина». Йдеться про модель, за якої рішення про стратегії і тактики лікування ґрунтуються не лише на основі чийхось спогадів, а й на основі багато разів перевірених наукових і статистичних даних, отриманих у належний спосіб. Застосовуються не ті традиції і підходи, про які написано в застарілих підручниках, а ті, які довели свою об'єктивну результативність незалежно від суб'єктивних чинників. Ключова цінність: лікування має бути гарантовано ефективним.

Щиро переконаний, що державне управління також має бути доказовим. При розробленні проєктів державних рішень органи влади мають брати до уваги належні і допустимі докази (зокрема, статистичні дані), а не тільки гасла і забіганки.

Наприклад, посадовець каже: «У нас забагато викладачів». Можливо, це правда. А можливо, брехня. Але в будь-якому випадку бажано цю тезу підкріпити доказами і розрахунками.

Скільки у нас усього викладачів? Яка динаміка викладачів? У яких галузях дефіцит, а в яких профіцит? Яка ситуація в регіональному розрізі? Скільки викладачів припадає на одного студента? Чи відповідає структурний склад спеціалізації викладачів напрямам державного замовлення?

Звісно, на ці запитання відповіді немає.

Натомість є лише чиясь суб'єктивна думка, яку ми з якогось дива маємо приймати за голос правди і добра.

Дивно, але часто-густо бездоказовість гасел, які ми чуємо від «освітніх реформаторів», вже багатьох не дивує. Таке враження, що «освітні реформатори» і «освітні практики» живуть у паралельних світах...

Однак, ми можемо хоча б намагатися щось змінити.

Розумні люди запропонували багато показників, що дозволяють оцінити якість, результативність та ефективність державного управління (у тому числі у сфері освіти).

Застосуємо простий, але доволі змістовний показник – кількість нормативних актів,

схвалених (прийнятих) у сфері освіти у певному періоді. На підставі цього показника за допомогою методу порівнянь можна попередньо судити про загальний тренд освітнього управління.

Методологія доволі проста. За допомогою пошукового модуля на сайті можна легко дізнатися про кількість нормативно-правових актів, у назві яких є слово «освіта» або його похідні, ухвалених протягом певного періоду.

Оберемо, для прикладу, вересень – у цьому місяці ми святкуємо День знань.

Заповнюємо пошукову форму: у графу «слова» вставляємо буквосполучення «освіт» (це дасть змогу знайти акти, в назві яких присутні слова «освіти», «освіту», «освітнього» тощо), і по чергово задаємо параметри: вересень 2023, вересень 2022, вересень 2021, вересень 2020.

Збір даних забирає одну хвилину.

Результати:

вересень 2023 р. – 14 документів;
вересень 2022 р. – 22 документи;
вересень 2021 р. – 18 документів;
вересень 2020 р. – 16 документів.

Отримані результати можна інтерпретувати так: кількість зареєстрованих у вересні 2023 року документів, які видавали органи державної влади, що формують державну освітню політику, є нижчою порівняно з аналогічними місяцями 2022, 2021 та 2020 років. Це може вказувати на можливе зниження у 2023 році управлінської активності у сфері освіти.

Ці результати можна трактувати і значно ширше. Галаслива рекламно-інформаційна кампанія, яка супроводжує так звані «освітні ініціативи», не відображається у абсолютному показнику ухвалених нормативно-правових актів. Іншими словами, реформ насправді небагато, натомість багато піару.

Заради справедливості, для чистоти експерименту, можемо в якості об'єкту аналізу взяти інший місяць. Приміром – жовтень.

Результати:

жовтень 2023 р. – 9 документів;
жовтень 2022 р. – 15 документів;
жовтень 2021 р. – 18 документів;
жовтень 2020 р. – 13 документів.

І знову: кількість зареєстрованих у жовтні 2023 року документів з питань освітньої політики є значно меншою, ніж у аналогічних місяцях попередніх (2022, 2021 та 2020) років.

Висновок: є підстави зробити сміливе припущення, що результативність державного управління у сфері освіти у 2023 році є значно нижчою, ніж у 2022, 2021 та 2020 роках.

Ще один висновок: галаслива рекламно-інформаційна кампанія, якою нині супроводжуються майже всі освітні ініціативи, не кореспондує із реальними показниками результативності освітнього управління.

І останній висновок: державне управління у сфері освіти має бути доказовим, а тому не слід довіряти фейкам і гаслам, натомість слід довіряти умовиводам, які ґрунтуються на належних і допустимих фактах і даних.

P.S. У цій статті відображено лише позицію автора. Висновки та фактичні твердження, наведені у цій статті, не відображають позиції державних органів, установ, організацій. (<https://osvita.ua/blogs/90460/>). – 2023. – 15.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Оксана Сивак, лікар, директор Міжнародного інституту післядипломної освіти, співзасновниця Центру психологічного консультування та травмотерапії «Відкриті двері», радниця Міністра у справах ветеранів

Давайте чесно про кваліфікацію психологів

Півтора роки з початку повномасштабного вторгнення розділили життя кожного українця на до та після. Базові відчуття безпеки, відносної стабільності – втрачені.

На сьогодні кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб в країні досягає 4,9 млн, внаслідок війни загинули 510 дітей, 1141 дитину поранено. Кількість загиблих і поранених військових із зрозумілих причин не розголошується, але майже кожна українська родина зіштовхнулася з переживанням втрати або постійною тривогою за близьких, які захищають нашу країну.

Через сигнали повітряної тривоги в день і вночі – емоційне виснаження, тривожні симптоми, постійна втома – стали буденними для кожного українця. Війна внесла багато корективів в наше життя та створила нові випробування. Загалом за різними підрахунками близько 15 млн людей в Україні після війни потребуватимуть психологічної підтримки.

Тому в нашому суспільстві тема психічного здоров'я вкрай актуальна. І про це потрібно не тільки відверто говорити, але шукати варіанти вирішення.

Проте остання війна, яка за масштабом могла б зрівнятись з нинішньою, закінчилась понад 78 років тому, тож світової практики, світового досвіду просто немає. Адже ми говоримо не просто про психологічне здоров'я, ми говоримо про травми війни.

Яка ситуація зараз в Україні?

Напрацьовано багато різних методичних рекомендацій, дорожніх карт щодо підтримки психологічного стану як військових так і цивільних, відновлення після важких психологічних травм та багато інших матеріалів, які, на жаль, не є документами які б регламентували роботу психологів. В жодних документах та рекомендаціях не має рекомендацій та вимог до навчання та практичних навичок фахівців з психічного здоров'я.

Наразі в Україні підготовкою психологів займаються практично всі ЗВО за освітньою програмою 053 «Психологія», та по закінченню випускники мають загальні компетентності в психології та отримують лише теоретичні знання і зовсім не отримують практичних навичок, їх не навчають доказовим методам психотерапії, в них немає клінічної практики, вони не підготовлені роботі з бойовою травмою, тривожними розладами та ПТСР, але можуть працювати (за інформацією деяких ЗВО) викладачами закладів вищої освіти, співробітниками науково-дослідних установ, психотерапевтами, психологами в бізнес-сфері, в медичних та освітніх установах. І на практиці саме так і відбувається: психологи самі собі обирають напрямок роботи в якому хочуть працювати, «довчають» себе у «диво фахівців»

за неліцензованими програмами та працюють ФОПами.

Буває і гірше – це «психологи», які навіть не отримали вищу освіту за програмою 053 «Психологія», а лише закінчили одно-двох-тримісячні курси і отримали якийсь папірці. Таких «чудо-курсів» зараз, на жаль, дуже багато. І це ще одна проблема.

Психологи в нашій країні є нерегульованою спеціальністю і мають право практикувати на власний розсуд в різноманітних методах, що часто є причиною виникнення проблем і погіршення психологічного стану людей, яким вони надають допомогу. Дані випадки не поодинокі, проте це ніяк не регулюється та не контролюється.

В країні є психологи, діяльність яких є регульованою – це медичні психологи (лікарі-психологи). Ці фахівці мають сильну клінічну перевагу, але важко зрозуміти хто вони – лікарі чи психологи, бо ставити діагноз і призначати ліки вони не мають права. Хоча в їхній програмі 75% медицини і 25% психології, по факту вони теоретично знають як зробити кесарів розтин і заміну кульшового суглобу, але не знають теорій психологічного консультування. Таких фахівців в світі не існує, це був невдалий експеримент, який мав би вже закритися.

У нас триває безпрецедентна війна. Але і в нашій країні досі немає єдиного підходу до надання психологічної допомоги, як немає і реєстру постраждалих від дій «недопсихологів». Держава платить кошти за психологічну допомогу, але, на жаль, якість наданих послуг не контролюється.

Тож, говорячи про проблему та дорожню карту, про доступність до психологічної допомоги, ми маємо говорити про якість спеціалістів та їхню чітку спеціалізацію. Коли ми говоримо про лікарів, то чітко розуміємо що лікар-дерматолог не може оперувати, судинний хірург не може зробити нейрохірургічну операцію, чому ж у випадку з психологами ми їх не диференціюємо?

Як психологи закладів освіти можуть працювати з ПТСР?

В цивілізованому світі такі психологи мають пройти 2-річну клінічну практику під

супервізією і лише після успішного завершення отримують право на незалежну практику.

В психології, як і в хірургії, коли не знаєш як оперувати апендицит, краще туди не лізти, тож так само з психікою, якщо не маєш клінічної практики не лізь туди, бо головне правило – не нашкодити!

Тема психологічного здоров'я є головною темою, якою займається перша Леді, що додає цій проблемі особливої уваги. І це надзвичайно важливо зараз. Говорити про це і створювати якісну мережу надання психологічної допомоги.

Тож задля якісної роботи та надання психологічної допомоги нам необхідно впорядкувати освітні стандарти, стандарти надання психологічної допомоги та встановити кваліфікаційні вимоги до фахівців. Це робота, яку необхідно провести, щоб кожен українець, який потребує такої допомоги – отримав якісні послуги.

І при зверненні за допомогою до психолога, допоки це впорядкування йде – звертайте увагу на кваліфікацію фахівця, та на відповідність його кваліфікації до ваших потреб (https://censor.net/ua/blogs/3455861/davayite_chesno_pro_kvalfkatsyu_psihology). – 2023. – 16.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Вячеслав Гузь, начальник Центрального міжрегіонального управління ДМС у м. Києві та Київській області

Як Україна утримує баланс між поверненням з рф депортованих громадян і захистом національної безпеки

Продовжується урядовий трек, націлений на повернення примусово вивезених громадян України, аби захистити їх і не бути ресурсом для міграційної політики країни-терориста. Як у ході такої діяльності не пустити в країну ворогів?

Наразі досить активно точиться дискусія про те, яким батоном чи пряником повернути в країну українців, що рятуються від війни у інших державах, задля уникнення демографічної кризи. Однак є інша категорія наших

співвітчизників, які насправді заслуговують на більшу увагу – це ті громадяни, кого примусово вивезли («евакуювали») до країни-агресора з тимчасово окупованих та заблокованих міст України, що безумовно є міжнародним злочином.

Україна не стоїть осторонь цієї проблеми і активно вживає заходів, спрямованих на відновлення порушених прав і свобод своїх громадян.

Відтак, протягом року тривав експериментальний проект щодо оформлення посвідчення особи на повернення в Україну, який був затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2022 № 1201, і днями добіг кінця.

Посвідчення на повернення в Україну оформлювалось для осіб, примусово переміщених на територію держави-агресора, на ім'я яких із застосуванням засобів Єдиного державного демографічного реєстру оформлено паспорт громадянина України чи паспорт для виїзду за кордон, посвідку на постійне чи тимчасове проживання, або стосовно яких прийнято рішення про визнання особою без громадянства, а також особам у віці до 18 років, стосовно яких відсутня інформація в Реєстрі або відомчій системі ДМС.

Такий документ давав право на в'їзд в Україну, навіть якщо інші документи відсутні.

Фактично поняття посвідчення на повернення в Україну існувало і раніше, тільки от звернутися для його оформлення можна було виключно до закордонних дипломатичних установ України. Рік тому порядок оформлення такого документу підлаштували під потребу тих українців, котрі опинилися без документів саме на території росії, де консульські установи України не працюють.

Відтак, у листопаді минулого року оформити посвідчення на повернення стало можливим без присутності особи, на ім'я якої воно буде видано. Для цього родичі українців, вивезених в рф, зверталися до територіальних органів Державної міграційної служби України. Якщо ж близьких осіб на території України немає, було передбачено можливість оформити посвідчення на підставі офіційного

звернення Мінреінтеграції, яке і допомагало потім українцям через треті безпечні країни повернутись на підконтрольну уряду територію України.

Рішення про оформлення такого документу приймалося виключно за результатами ідентифікації особи.

Дотримується розумний паритет між поверненням своїх і утриманням від допуску в країну потенційних сепаратистів

За рік до Міграційної служби надійшло 81 звернення. Це були як листи від Міністерства реінтеграції тимчасово окупованих територій, так і особисті письмові звернення від громадян України, чиїх рідних примусово вивезли до рф.

У результаті оформлено 60 посвідчень на повернення в Україну, завдяки чому наші громадяни змогли повернутися додому. Не загалом за рік Україна повернула таку кількість своїх громадян, а саме за допомогою спрощення процедури оформлення такого документа.

Як бачите, не всі звернення мали позитивний результат – 15 заявників отримали відмови в оформленні посвідчення на повернення в Україну через те, що зазначена заявниками інформація не підтвердилась у ході перевірок за відомчими інформаційними системами, або ж не у повному обсязі були надані документи, необхідні для здійснення таких перевірок.

Відмови цілком виправдані, враховуючи воєнний стан і підвищений рівень загрози національній безпеці. Якщо жоден із державних реєстрів про людину не чув, особу неможливо ідентифікувати, то не може бути й мови про сприяння її в'їзду в Україну (https://censor.net/ua/blogs/3456166/yak_ukrana_utrimu_balans_mj_povernennjam_z_rf_deportovanih_gromadyan_zahistom_natsonalno_bezpeki). – 2023. – 17.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Максим Музика, позивний «Зоран», капітан-лейтенант, виробник дронів Панішер

Заради майбутнього: чому Україні необхідний Закон про ветеранське підприємництво

Війна в Україні відкрила нову сторінку не тільки в історії країни, але й у життях багатьох її захисників. Ветерани, які повертаються з фронту, часто знаходять себе перед викликом адаптації до мирного життя. Одним зі шляхів такої адаптації є підприємництво. Історія нашої компанії, UA Dynamics, та розробки безпілота «Punisher» є прикладом того, як ветеранський досвід може бути трансформований в успішний бізнес-проект.

На прикладі нашої історії можна побачити, наскільки важливим є створення законодавчої бази для підтримки ветеранського бізнесу. Новий законопроект, який зараз зареєстрований у Верховній раді України, має на меті надати ветеранам-підприємцям необхідну підтримку, включаючи фінансові стимули, консультативну допомогу та спрощення бюрократичних процедур. Це дозволить багатьом ветеранам, які мають ідеї та амбіції, реалізувати свої проекти, сприяючи розвитку економіки та інновацій в країні.

Історія UA Dynamics та «Punisher» є лише однією з багатьох, яка підкреслює потенціал ветеранів у сфері підприємництва. Законопроект про ветеранський бізнес має стати ключовим кроком у підтримці та розвитку цього потенціалу, відкриваючи нові можливості для тих, хто вже зробив свій вклад у захист країни та тепер готовий зробити внесок у її економічне майбутнє.

Чому цей Закон важливий?

Після розгляду особистого досвіду та історії успіху ветеранів-підприємців, важливо звернути увагу на законопроект, який може стати вирішальним у підтримці таких ініціатив. Цей законопроект не тільки визнає важливість ветеранського бізнесу, але й пропонує конкретні кроки для його розвитку та інтеграції в економіку країни.

Перше, законопроект визначає суб'єктами ветеранського підприємництва:

Ветерани війни, члени їх сімей, а також сім'ї загиблих або померлих ветеранів, які зареєстровані як фізичні особи-підприємці.

Ветерани та їх сім'ї, які провадять незалежну професійну діяльність.

Юридичні особи, де ветерани або їх сім'ї володіють не менше 60% корпоративних прав

або 60% членів є ветеранами чи членами їх сімей.

Позитивний вплив на економіку та соціум

Збільшення кількості нових бізнесів: Законопроект створює стимули та ресурси для ветеранів, щоб вони могли реалізувати свої підприємницькі ідеї. Це сприятиме зростанню кількості нових бізнесів, що, своєю чергою, пожвавить економіку.

Підвищення рівня зайнятості серед ветеранів: Законопроект сприятиме зниженню безробіття серед ветеранів, зменшуючи соціальну напругу та покращуючи їхній добробут.

Розвиток інновацій: Ветеранський бізнес може стати джерелом інновацій та впровадження новітніх технологій, підвищуючи конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Зміцнення економічної безпеки: Диверсифікація малого та середнього бізнесу, заснованого ветеранами, сприятиме стабільності та зростанню економіки.

Законопроект про ветеранський бізнес має потенціал не тільки підтримати ветеранів у їх прагненні до соціальної адаптації та самореалізації, але й стати потужним імпульсом для розвитку української економіки. Це крок до створення сильної, інноваційної України, де кожен ветеран має можливість зробити свій внесок у майбутнє країни.

Міжнародний досвід. Не ми єдині

У контексті розгляду та впровадження законопроекту про ветеранське підприємництво в Україні, важливо звернути увагу на міжнародний досвід. Багато країн вже мають успішні програми підтримки ветеранів у бізнесі, і їхній досвід може бути корисним для нас.

У Сполучених Штатах Америки існує ряд програм, що сприяють ветеранам у веденні бізнесу. Наприклад, програма Small Business Administration (SBA) надає ветеранам доступ до кредитів, навчання та консультування. Це сприяло створенню тисяч нових підприємств та робочих місць, демонструючи, що державна підтримка може мати значний позитивний вплив.

У Великобританії ветерани також отримують підтримку у вигляді навчальних

програм та консультацій. Програми, такі як X-Forces Enterprise, допомагають ветеранам розвивати навички, необхідні для успішного ведення бізнесу. Це підкреслює важливість освіти та підготовки у підтримці ветеранського підприємництва.

Канада зосереджується на інтеграції ветеранів у суспільство через підприємництво. Програми, такі як Prince's Operation Entrepreneur, надають ветеранам інструменти для створення та розвитку власного бізнесу, а також сприяють їх соціальній адаптації.

У багатьох країнах, таких як США, існують спеціальні програми, які відводять певний відсоток державних контрактів для ветеранських підприємств. Це не тільки допомагає ветеранам у розвитку їхніх бізнесів, але й відображає вдячність нації за їхню службу.

Міжнародний досвід показує, що державна підтримка ветеранського підприємництва може мати значний позитивний вплив на економіку та соціальну інтеграцію ветеранів. Україна може взяти на озброєння кращі практики цих країн, адаптувавши їх до власних умов та потреб. Це допоможе створити ефективну систему підтримки ветеранів у їх підприємницьких починаннях, сприяючи їх успіху та добробуту.

Перспективи та куди рухатися

Розвиток ветеранського підприємництва в Україні відкриває широкі перспективи не тільки для економічного зростання країни, але й для соціальної інтеграції ветеранів. Цей процес може стати ключовим у забезпеченні стабільного переходу ветеранів від військової служби до цивільного життя, відкриваючи для них нові можливості самореалізації та внеску у розвиток суспільства.

Однак, для досягнення цих цілей, необхідно подолати ряд викликів. Серед них – забезпечення доступу до фінансування, спрощення адміністративних процедур та надання ефективної психологічної підтримки. Важливу роль у цьому процесі відіграє Український ветеранський фонд Мінветеранів,

який може стати ключовим інструментом у підтримці ветеранів-підприємців, надання першої кризової психологічної підтримки. Фонд може надавати й консультативні послуги, допомагаючи ветеранам адаптуватися до нових умов ведення бізнесу та розвивати свої підприємницькі ініціативи.

За допомогою відповідних програм та ініціатив, Україна може створити сприятливе середовище для розвитку ветеранського підприємництва. Це не тільки допоможе ветеранам знайти своє місце у цивільному житті, але й сприятиме загальному економічному та соціальному розвитку країни. Ветеранське підприємництво може стати потужним драйвером інновацій та зростання, відкриваючи нові горизонти для всього українського суспільства.

Перспективи

Інноваційний Потенціал: Ветерани часто володіють унікальними навичками та досвідом, які можуть бути використані для створення інноваційних продуктів та послуг.

Соціальна Інтеграція: Власний бізнес може стати ефективним шляхом для соціальної адаптації ветеранів, допомагаючи їм знайти нове місце у суспільстві.

Підтримка Спільноти: Ветеранський бізнес може сприяти розвитку місцевих спільнот, створюючи робочі місця та сприяючи економічному розвитку.

З огляду на вищезазначене, прийняття Закону про ветеранське підприємництво є критично важливим для України. Верховна Рада має унікальну можливість не тільки вшанувати ветеранів, але й сприяти створенню міцної економічної та соціальної основи для майбутнього країни. Цей закон стане ключовим кроком у підтримці ветеранів та їхніх сімей, а також у розвитку українського суспільства та економіки (https://censor.net/ua/blogs/3456373/zaradi_mayibutnogo_chomu_ukran_neobhdniyi_zakon_pro_veteranske_pdprimnitstvo). – 2023. – 18.11).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 20 (262) 2023**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:
А. Берегельська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:
Н. Крапіва

Підп. до друку 27.11.2023
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 4,37.
Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.